

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансових технологій та банківського бізнесу

ЛАПЧАК Мирослав Васильович

**Інвестиційні ризики у банківській діяльності / Investment risks
in banking activities**

спеціальність: 072 – Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
освітньо-професійна програма – Банківська справа
Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
ФБСм-21
М. В. Лапчак

Науковий керівник:
к.е.н., доцент, Б. Г. Сенів

Кваліфікаційну роботу
Допущено до захисту:
«__» _____ 20 __р.
Завідувач кафедри
_____ О. В. Кнейслер

ТЕРНОПІЛЬ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1. Інвестиційні ризики: економічна сутність, класифікація та фактори впливу	6
1.2. Методи оцінювання та управління інвестиційними ризиками	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ	
2.1. Аналіз сучасного стану інвестиційної діяльності в банківському секторі України	21
2.2. Оцінка системи управління інвестиційними ризиками у банках України	27
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ БАНКІВ	
3.1. Методи мінімізації інвестиційних ризиків банківських установ	36
3.2. Використання цифрових технологій у процесі моніторингу інвестиційних ризиків	44
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИИХ ДЖЕРЕЛ	55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Ефективне функціонування банківської системи є однією з передумов стабільності національної фінансової структури, особливо в умовах високої невизначеності. Інвестиційна діяльність банків посідає важливе місце у сучасній моделі фінансового посередництва, оскільки забезпечує не лише перерозподіл капіталу, а й формування довгострокових джерел розвитку економіки. Однак її реалізація супроводжується різноманітними видами ризиків, а саме ринкових, процентних, системних та інформаційних. З огляду на посилення сучасних викликів, нестабільність макроекономічних параметрів та швидку цифровізацію фінансових процесів, дослідження інвестиційних ризиків у банківській діяльності набуває особливої актуальності.

Після 2020 р. фінансовий сектор України зіткнувся з безпрецедентними викликами: пандемічною кризою, змінами у глобальних ланцюгах постачань, ціновою волатильністю, а з 2022 р. із масштабними воєнними потрясіннями. Такі умови сформували нові параметри ризикового середовища, значно підвищивши імовірність інвестиційних втрат та ускладнивши процес прийняття рішень. За цих обставин зростає потреба у теоретичному переосмисленні природи інвестиційних ризиків, їх оцінювання та удосконаленні механізмів управління на рівні банківських установ.

Огляд літератури з теми дослідження. Проблематика інвестиційних ризиків у банківській діяльності посідає важливе місце в сучасній фінансовій науці, адже інвестиційна активність банків формує не лише власні фінансові результати, а й загальну стійкість фінансової системи. Наукові дослідження у цій сфері охоплюють широкий спектр питань: від теоретичного визначення сутності інвестиційного ризику до розроблення комплексних систем управління ним та обґрунтування впливу макроекономічних, інституційних і ринкових факторів на рівень його прояву. Значний внесок у дослідження ролі інвестиційних ризиків в діяльності банківських установ зробили такі вчені, як: І. Маргасова, М. Дубина, М. Забаштанський, О. Ромашко, Н. Крихівська, В. Коваленко, С. Черкасова.

Мета та завдання кваліфікаційної роботи. Метою роботи є обґрунтування теоретичних засад, оцінка сучасного стану та розроблення практичного інструментарію управління інвестиційними ризиками у банківській діяльності, з урахуванням сучасних викликів, цифрових технологій та міжнародних стандартів ризик-менеджменту.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- дослідити економічну сутність та підходи до трактування інвестиційних ризиків банків;
- охарактеризувати класифікаційні ознаки інвестиційних ризиків та визначити фактори їх виникнення;
- розглянути особливості системи управління інвестиційними ризиками та методи їх оцінювання;
- проаналізувати сучасний стан інвестиційної діяльності банків України та оцінити рівень їх інвестиційних ризиків;
- здійснити порівняльне оцінювання систем управління інвестиційними ризиками банків України;
- обґрунтувати пропозиції щодо вдосконалення методів мінімізації та управління інвестиційними ризиками.

Об'єктом дослідження є інвестиційна діяльність банківських установ.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та прикладних аспектів формування, оцінювання та управління інвестиційними ризиками у банківській діяльності.

Методи дослідження. У роботі застосовано комплекс методів наукового пізнання: системний підхід для аналізу інвестиційних ризиків у контексті банківської діяльності; економіко-статистичні методи для оцінювання динаміки активів та портфелів цінних паперів; порівняльний аналіз для оцінки систем ризик-менеджменту окремих банків; логічний та структурно-функціональний аналіз для обґрунтування висновків та рекомендацій. Інформаційну основу дослідження становили нормативно-правові акти України та ЄС, дані НБУ, банківських установ, наукові праці вчених, інтернет ресурси.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що їх використання при здійсненні інвестиційних операцій сприятиме покращенню якості управління ризиками та зміцненню фінансової стійкості банківських установ в умовах цифрової трансформації.

Апробація результатів дослідження. За темою дослідження опубліковано тези, які були опубліковані у Збірнику студентських наукових праць «Актуальні питання теорії і практики фінансового менеджменту, фінансових ринків, банківської справи та соціального забезпечення» (Тернопіль: ЗУНУ, 2025).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 54 сторінки. Робота містить 2 рисунки, 12 таблиць, список використаних джерел сформовано з 46 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Інвестиційні ризики: економічна сутність, класифікація та фактори впливу

Функціонування банківської системи в сучасних умовах визначається поєднанням трансформації фінансових ринків та підвищеного рівня невизначеності, що охоплює практично всі сфери економічного життя. У таких обставинах питання ідентифікації та оцінювання ризиків набуває принципового значення, оскільки саме ризики стають центральним чинником, який визначає стійкість, прибутковість і стратегічний потенціал банківських установ. Особливої уваги потребують інвестиційні ризики, оскільки вони виникають у точці перетину довгострокових ринкових очікувань, макрофінансових тенденцій і внутрішньої стратегії банку, тобто концентрують у собі найвищий рівень економічної невизначеності.

Передумови формування інвестиційних ризиків у банківській сфері істотно посилилися у період після 2020 року, коли глобальна економіка опинилася під впливом пандемічної кризи та дестабілізації фінансових ринків. Для України додатковим каталізатором ризиковості став повномасштабний воєнний конфлікт, який змінив економічну структуру країни, трансформував поведінку інвесторів, поглибив макроекономічні дисбаланси та підвищив значення державного боргу у фінансовій системі [15]. За цих умов банки змушені не лише виконувати традиційні функції фінансових посередників, а й адаптуватися до нових ризикових параметрів, у межах яких інвестиційні операції набувають високого ступеня вразливості.

Виникнення інвестиційних ризиків у таких умовах зумовлюється поєднанням кількох ключових груп чинників. До зовнішніх варто віднести макроекономічну нестійкість, волатильність світових ринків капіталу, зміни у

регуляторному середовищі, трансформації геополітичних ризиків та структури міжнародних потоків капіталу. Внутрішні передумови пов'язані з асиметрією інформації, якістю корпоративного управління, рівнем диверсифікації банківського портфеля, а також здатністю банків прогнозувати та моделювати ринкові сценарії [25]. Сукупність цих чинників формує багаторівневу систему ризиків, у межах якої інвестиційні рішення банків стають дедалі складнішими та більш чутливими до непередбачуваних змін.

Сучасний стан країни підсилює значущість дослідження інвестиційних ризиків, оскільки банківська система виступає одним із ключових каналів мобілізації та перерозподілу капіталу, необхідного для економічного відновлення, модернізації інфраструктури та забезпечення фінансової стійкості держави [8]. У ситуації, коли банки залишаються основними інституціями, що акумулюють і трансформують фінансові ресурси, інвестиційний ризик постає не лише як внутрішній управлінський виклик, а як загальноекономічний фактор, що безпосередньо впливає на здатність країни до сталого розвитку в умовах воєнних та післявоєнних трансформацій.

У наукових джерелах немає єдиного підходу до трактування сутності інвестиційного ризику банку, натомість формується спектр підходів, які акцентують різні його аспекти – від операційного до системно-стратегічного. Вихідною позицією для більшості авторів є загальні визначення банківського ризику як імовірності подій, що здатні негативно вплинути на капітал або доходи банку.

Зокрема поняття «інвестиційний ризик банку» трактується не як просте технічне визначення, а як багатовимірна категорія, що поєднує імовірність фінансових втрат, структурні особливості банківського портфеля, регуляторні обмеження та макроекономічний контекст.

Л. Кльоба, визначають інвестиційний ризик банку як можливість того, що конкретні інвестиційні рішення або дії не забезпечать очікуваних результатів, що може проявлятися як у прямих втратах капіталу, так і у недоотриманні прибутку [9]. Сучасні праці з фінансового ризик-менеджменту, наприклад навчальний

посібник Л. Долінського, розвивають цю логіку, підкреслюючи, що будь-яка кредитно-інвестиційна операція за визначенням несе у собі невизначеність майбутніх грошових потоків, а отже інвестиційний ризик є невід'ємною характеристикою банківської діяльності, а не зовнішньою аномалією [9]. Такий підхід акцентує увагу на стохастичній природі ризику та пов'язує його сутність із фактом існування часової дистанції між вкладенням коштів і їхнім поверненням.

У термінологічній базі НБУ інвестиційний ризик описується як ризик втрати або недоступності фінансових активів, що виникає внаслідок їх інвестування [22; 23; 24]. Подібний підхід відображено й у звітності комерційних банків: у низці аудиторських звітів інвестиційні ризики прямо пов'язуються з операціями банку щодо участі в капіталі інших юридичних осіб та інвестування в необоротні активи, що підлягають спеціальному моніторингу відповідно до вимог центрального банку. У цьому трактуванні сутність інвестиційного ризику зводиться до можливості втрати вартості активів, визначених законом як «інвестиції», і тісно прив'язується до пруденційних нормативів та системи нагляду.

У статті Н. Трусової щодо кредитно-інвестиційної активності банків України інвестиційний ризик розглядається у зв'язці з дохідністю як ключовий параметр формування збалансованого портфеля: управління кредитно-інвестиційним ризиком трактується як побудова такої структури активів, яка забезпечує прийнятне поєднання прибутковості й ризику в умовах фінансової глобалізації [43]. У дослідженні інвестиційної стратегії банківського сектору в умовах євроінтеграції, інвестиційний ризик фактично ототожнюється із сукупністю показників варіативності дохідності, волатильності ринкових цін і концентрації вкладень, які використовуються як базові критерії оцінювання якості портфеля [46]. У міжнародній літературі інвестиційний ризик банків, як правило, визначається через функцію мінімізації ризику за заданого рівня очікуваного доходу, що відображається в моделях оптимізації портфеля банківських інвестицій [45]. Таким чином, сутність ризику тут проявляється

передусім як міра коливань результатів інвестиційної діяльності, формалізована в математичних моделях.

У статті М. Яріша, присвяченій макроекономічним ризикам інвестиційної діяльності банків України, інвестиційні ризики описуються як функція загального стану реального сектора: скорочення кількості прибуткових підприємств, воєнні руйнування та підвищення невизначеності бізнес-середовища трактуються як чинники, що посилюють ризикованість банківських інвестицій і вимагають коригування грошово-кредитної політики [42]. У звітах міжнародних організацій, присвячених відновленню фінансової системи України, інвестиційні ризики банків уже розглядаються як похідні від суверенного, валютного та політичного ризиків, пов'язаних із воєнним станом, високою часткою державних боргових інструментів у портфелях банків та концентрацією інвестицій у вузькому колі активів [20]. Тут сутність інвестиційного ризику виходить за межі суто мікрорівня та набуває характеристик системного макрофінансового феномену.

У статтях про управління ризиками інвестиційної діяльності банків після 2020 р. ризик дедалі частіше пов'язується з асиметрією інформації, недосконалістю розкриття даних щодо ринкових інструментів, використанням цифрових технологій та алгоритмічних моделей, які одночасно знижують і створюють нові види невизначеності [4; 21]. У цьому контексті інвестиційний ризик трактується як результат взаємодії трьох вимірів: ринкової волатильності, інституційних обмежень та якості інформаційного забезпечення інвестиційних рішень.

Огляд наукових джерел дає підстави стверджувати, що сучасне розуміння сутності інвестиційних ризиків банків еволюціонувало від вузького трактування як «можливості втрат за окремими операціями» до комплексної категорії, яка відображає: імовірність відхилення результатів інвестицій від очікуваних; регуляторно визначений ризик знецінення окремих груп активів; портфельну характеристику співвідношення «ризик–дохідність»; елемент фінансової безпеки та канал трансмісії системних шоків; макроекономічну реакцію

банківської системи на зміни в реальному секторі й інституційній архітектурі.

Дискусія щодо природи інвестиційного ризику сформувала кілька концептуальних підходів, кожен з яких по-своєму пояснює механізм виникнення можливих втрат і взаємозв'язок між інвестиційними процесами та фінансовою стійкістю банку (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

**Концептуальні підходи до трактування сутності
інвестиційного ризику банків**

Підхід	Сутність	Механізм виникнення ризику	Аналітичний акцент
Класичний фінансово-економічний	Інвестиційний ризик як ймовірність відхилення фактичної дохідності від очікуваної	Волатильність ринкових цін, процентних ставок, валютних курсів; нестабільність ринкового середовища	Переважає статистичних моделей, ймовірнісних розподілів та ринкової чутливості активів
Інституційно-структурний	Ризик як наслідок внутрішньої організації банку та особливостей його інвестиційної політики	Стратегічні управлінські рішення, структура портфеля, система контролю, корпоративне управління	Акцент на внутрішніх недоліках політики інвестування, концентрації активів, якості менеджменту
Системний	Ризик як похідна від стану фінансової системи й макроекономічних процесів	Зміни монетарної політики, глобальні шоки, поведінкові реакції ринкових агентів, циклічність економіки	Підкреслення взаємозалежності банків та вразливості до зовнішніх шоків навіть за диверсифікованого портфеля
Поведінково-аналітичний	Ризик як результат інформаційної асиметрії, обмеженої раціональності та когнітивних упереджень	Помилки прогнозування, переоцінка активів, ефект стадності, вплив емоційних і поведінкових факторів	Визнання ролі суб'єктивності в інвестиційних рішеннях, пояснення нераціональних ринкових поведінок

Примітка. Складено автором на основі [4; 7; 9; 21; 38].

Таким чином, інвестиційний ризик у банківській діяльності слід визначити як ймовірність виникнення відхилень у вартості, структурі та дохідності інвестиційного портфеля банку, що спричиняються взаємодією ринкових коливань, стратегічних управлінських рішень, інституційної організації банку та системних трансформацій фінансового сектору.

Необхідною передумовою формування цілісної концепції ризик-менеджменту є систематизація інвестиційних ризиків, яка забезпечує

можливість їх цілісного осмислення, виявлення внутрішніх структурних зв'язків та визначення пріоритетних напрямів регулятивного впливу. Класифікація інвестиційних ризиків дозволяє оцінити рівень взаємозалежності між різними факторами та забезпечити побудову моделей, здатних інтегрувати як внутрішню структуру інвестиційного портфеля, так і зовнішні параметри економічної динаміки (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Класифікація інвестиційних ризиків банку

Критерій класифікації	Вид ризику	Сутнісна характеристика
За джерелом виникнення	Зовнішні ризики	Формуються внаслідок факторів, на які банк не має прямого впливу: макроекономічні шоки, геополітичні події, зміни регуляторних правил.
	Внутрішні ризики	Є наслідком управлінських рішень, корпоративної політики, якості контролю та внутрішніх процедур банку.
За характером впливу на дохідність	Ризик зниження доходності	Ймовірність того, що фактичний інвестиційний дохід буде нижчим за очікуваний.
	Ризик втрати капіталу	Загроза часткової або повної втрати вкладених коштів унаслідок знецінення активів.
За рівнем впливу ринку	Ринкові ризики	Виникають через коливання вартості ринкових активів (цінних паперів, валютних пар, відсоткових ставок).
	Галузеві ризики	Пов'язані з динамікою певного сектору економіки, до якого віднесено інвестиційний об'єкт.
За змістом інвестиційних операцій	Ризики портфельних інвестицій	Зумовлені зміною ринкової вартості активів у складі інвестиційного портфеля банку.
	Ризики реальних інвестицій	Виникають у процесі фінансування реальних проєктів — інфраструктурних, корпоративних, інноваційних.
За характером впливу на банк	Прямі ризики	Спричиняють безпосередні втрати у вигляді знецінення активів чи недоотриманих доходів.
	Непрямі ризики	Опосередковано впливають на дохідність інвестицій через зміни ліквідності, капіталу, репутації.
За ступенем передбачуваності	Систематичні ризики	Невідворотні ринкові явища, що впливають на весь фінансовий сектор (інфляційні шоки, зміна монетарної політики).
	Несистематичні ризики	Специфічні для окремого емітента або проєкту (зниження фінансової стійкості підприємства, технологічні збої).
За тривалістю впливу	Короткострокові ризики	Проявляються в межах короткого інвестиційного циклу, пов'язані з волатильністю ринку.
	Довгострокові ризики	Формуються у стратегічному горизонті та пов'язані зі зміною економічних трендів або життєвим циклом інвестиційного проєкту.
За можливістю управління	Керовані ризики	Ризики, рівень яких може бути знижений через диверсифікацію, хеджування або управлінські інтервенції.
	Некеровані ризики	Ризики, що не піддаються інституційному впливу банку (форс-мажор, політичні кризи).

Примітка. Складено автором на основі [7; 9; 10; 38].

Під впливом взаємопов'язаних факторів, що відображають складність функціонування фінансових ринків та динаміку макроекономічного середовища виникають інвестиційні ризики. Їх виникнення обумовлене тим, що кожне інвестиційне рішення банку інтегрує у собі як очікування щодо майбутньої

дохідності активів, так і реакцію ринку на інформаційні, регуляторні та структурні зміни. Тому фактори впливу мають багаторівневу природу, охоплюючи зовнішні економічні умови, ринкові процеси та внутрішні особливості управління інвестиційною діяльністю (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Фактори впливу на виникнення інвестиційних ризиків банків

Група факторів	Фактори	Характер впливу на інвестиційні ризики
Макроекономічні	Інфляційна динаміка	Підвищує невизначеність вартості активів, знижує реальну дохідність інвестиційного портфеля.
	Коливання ВВП	Зміна темпів економічного зростання впливає на ризикованість корпоративних цінних паперів та перспективність реальних інвестицій.
	Валютні коливання	Посилюють ризики інвестицій в іноземні активи та цінні папери, збільшують потребу в хеджуванні.
Фінансово-ринкові	Волатильність фондового ринку	Приводить до коливань ринкової ціни цінних паперів, підвищує ризик нереалізованих та реалізованих збитків.
	Рівень ліквідності ринку	Низька ліквідність обмежує можливість швидкої реалізації активів без дисконту.
	Процентні ставки	Зміна облікової ставки трансформує рентабельність інвестицій та структуру портфеля.
Регуляторні	Зміни нормативів НБУ	Коригують можливості банку щодо інвестиційних операцій, впливають на вимоги до капіталу та резервів.
	Податкова політика	Зміни оподаткування інвестицій впливають на нетто-дохідність активів.
	Міжнародні стандарти регулювання (Базель)	Посилення стандартів збільшує витрати на дотримання нормативів і формує нові вимоги до ризик-менеджменту.
Галузеві та структурні	Концентрація сектору	Висока концентрація підвищує ризик односпрямованих втрат у разі кризи в окремій галузі.
	Фінансовий стан емігентів	Залежність від кредитоспроможності компаній впливає на ризиковість портфеля цінних паперів.
	Стан інфраструктури фондового ринку	Розвиненість інфраструктури впливає на прозорість, швидкість операцій та доступ до якісної інформації.
Внутрішньо-банківські	Якість корпоративного управління	Низька якість управління підвищує ймовірність помилкових інвестиційних рішень.
	Ефективність ризик-менеджменту	Недостатність моделей оцінки ризиків ускладнює прогнозування втрат і управління портфелем.
	Стратегічна політика банку	Надмірна орієнтація на високодохідні інструменти збільшує рівень ризиковості активів.
Технологічні	Швидкість впровадження цифрових технологій	Застосування advanced analytics знижує інформаційні асиметрії, тоді як відставання збільшує ризики.
	Кібератаки та IT-збої	Порушують операційну стабільність та можуть призводити до втрат інвестиційної інформації чи операційних помилок.
Соціально-політичні	Політична нестабільність	Підвищує невизначеність зовнішнього середовища та ризик втрати вартості активів.
	Воєнні дії	Різно підвищують системні ризики, знижують ліквідність ринку та спотворюють ринкові сигнали.

Примітка. Складено автором на основі [1; 4; 8; 15; 26; 34; 46].

Макроекономічні фактори становлять основу виникнення інвестиційних ризиків, оскільки зміна темпів економічного зростання, інфляційної динаміки, валютного курсу чи облікової ставки формує різні сценарії очікуваної вартості фінансових інструментів. Для банківських установ ці параметри визначають не лише рівень доходності інвестиційних активів, а й поточні та перспективні умови ліквідності. У періоди макроекономічної нестабільності коливання базових

індикаторів зумовлює зростання невизначеності щодо капіталізованої вартості активів, тим самим підвищуючи ймовірність збиткових інвестиційних результатів.

Значну групу факторів формують ринкові умови, які безпосередньо впливають на структурні характеристики інвестиційного портфеля банку. Коливання ринкових цін, зміни прибутковості облігаційних інструментів, поведінка інституційних інвесторів, а також рівень ліквідності фінансових ринків визначають масштаб ринкового ризику, що є ключовим компонентом інвестиційної діяльності. У сучасних умовах підвищеної волатильності глобальних ринків саме ринкові фактори часто стають каталізатором переоцінки активів, що змушує банки переглядати поточні інвестиційні стратегії та механізми оперативного реагування.

Інституційно-регуляторні фактори також істотно впливають на виникнення інвестиційних ризиків. Зміни нормативної бази, перегляд вимог до резервування, трансформація регуляторних підходів до визначення достатності капіталу чи лімітів інвестування безпосередньо визначають можливі напрями та масштаби інвестиційної активності банку. Регуляторна невизначеність, особливо в умовах перегляду стандартів ризик-менеджменту відповідно до вимог Базельського комітету, формує додаткові ризикові аспекти, що стосуються адаптації внутрішніх політик банків до нових правил гри.

Внутрішньокорпоративні фактори включають якість системи управління ризиками, професійну компетентність менеджменту, ефективність методів моніторингу інвестиційних операцій та рівень технологічної забезпеченості. У цьому контексті інвестиційні ризики виникають не лише через ринкові чи економічні чинники, а й через недостатню якість моделювання ризику, помилки у стратегії диверсифікації, недосконалість внутрішніх інформаційних систем або обмежений доступ до аналітики високої якості. Внутрішні організаційні рішення формують специфічний ризиковий профіль кожного банку, тому їх вплив є структурно визначальним.

Не менш важливими є поведінкові фактори, що проявляються у колективній реакції ринку на інформацію, очікуваннях інвесторів і схильності до прийняття короткострокових рішень. Переоцінка ринкових перспектив, панічні настрої під час кризових явищ або надмірний оптимізм у фазах економічного піднесення здатні створювати дисбаланси, що безпосередньо впливають на стабільність інвестиційних активів банку.

Отже, фактори впливу на виникнення інвестиційних ризиків банків мають комплексний характер і формуються у взаємодії зовнішніх та внутрішніх детермінант. Розуміння структури цих факторів дозволяє банкам більш обґрунтовано формувати інвестиційні стратегії, будувати механізми контролю та прогнозування ризиків, а також посилювати стійкість до коливань економічного середовища.

1.2. Методи оцінювання та управління інвестиційними ризиками

Ефективність управління інвестиційними ризиками в банківській системі визначається не лише якістю організаційної структури, а й здатністю установи адекватно оцінювати можливі втрати та їхню імовірність. Методи оцінювання формують аналітичне підґрунтя ризик-менеджменту, забезпечуючи кількісні та якісні параметри, необхідні для ухвалення зважених управлінських рішень. У цьому сенсі вони виступають початковим етапом управління ризиками, який формує інформаційний простір для подальшої ідентифікації, моніторингу, контролю та мінімізації ризикових впливів.

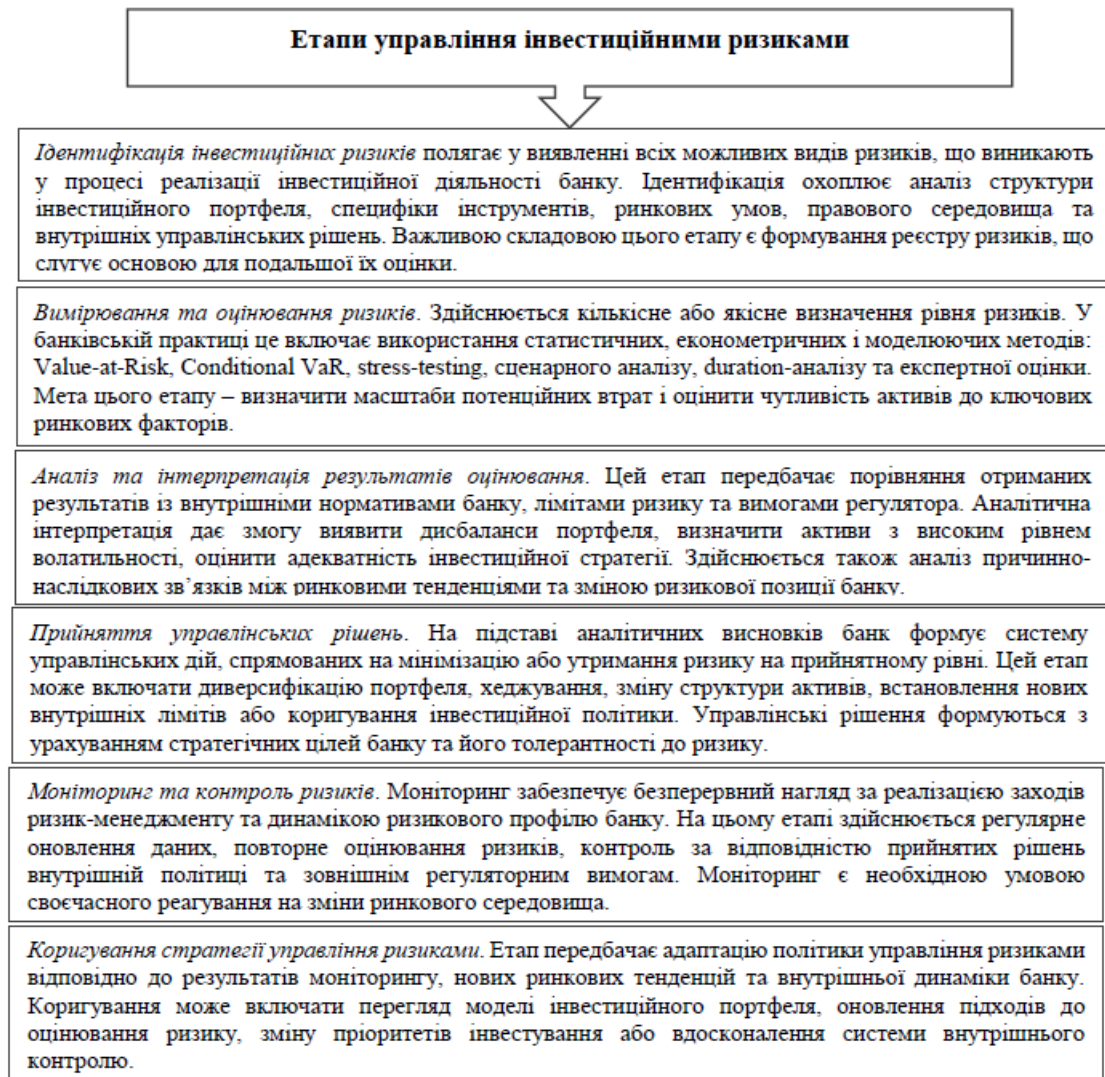
Система управління інвестиційними ризиками в банку не може функціонувати окремо від їх оцінювання, а навпаки формує аналіз ризику. Взаємозв'язок методів оцінювання та системи управління проявляється також у принципі зворотного зв'язку. Результати оцінювання слугують сигналами для коригування інвестиційної стратегії, структури портфеля, рівня диверсифікації та механізмів хеджування. Водночас ефективність самої системи управління постійно тестує релевантність і точність застосовуваних методів аналізу,

спонукаючи до їх оновлення та адаптації до нових ринкових умов [10]. Такий взаємозв'язок дозволяє розглядати управління інвестиційними ризиками як безперервний процес, у якому якість методів оцінювання є основою для стратегічної та оперативної ефективності банківського ризик-менеджменту.

Система управління інвестиційними ризиками в банківському секторі становить комплекс організаційних, аналітичних, регулятивних та технологічних механізмів, спрямованих на забезпечення контрольованого рівня ризиковості інвестиційних операцій та підтримання фінансової стійкості банку [37]. Її сутність полягає у створенні внутрішньої інфраструктури, здатної своєчасно ідентифікувати потенційні загрози, оцінювати їхню інтенсивність, прогнозувати можливі сценарії розвитку подій та формувати адекватні заходи реагування. На відміну від традиційних елементів ризик-менеджменту, система інвестиційного ризик-менеджменту охоплює не лише операційно-тактичні рішення, а й стратегічну логіку формування інвестиційного портфеля.

Функціонування такої системи базується на принципі багаторівневої відповідальності, що передбачає участь наглядової ради, правління, спеціалізованих комітетів з управління ризиками та профільних аналітичних підрозділів. [9] Важливою передумовою її ефективності є наявність регламентованих процедур, у межах яких визначаються допустимі межі ризику, параметри диверсифікації портфеля, критерії відбору інструментів та умови перегляду інвестиційних стратегій. Впровадження таких процедур сприяє усуненню інформаційної асиметрії, що є особливо критичними для прийняття інвестиційних рішень.

Послідовність управління інвестиційними ризиками визначається на основі формування етапів, які зображено на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Етапи управління інвестиційними ризиками банків

Примітка. Складено автором на основі [7; 9; 10; 37; 38].

Варто зазначити, що елементи системи не є відокремленими. Зокрема, оцінювання ризику залежить від якості інформаційно-аналітичної бази, а ефективність мінімізації – від того, наскільки точно банк встановив ліміти та визначив порогові значення. Корпоративне управління забезпечує координацію цих процесів та гарантує, що стратегічні рішення щодо інвестицій будуть прийматися з урахуванням толерантності до ризику та можливостей банку. Окреме місце посідає відповідність міжнародним стандартам, які визначають рамкові вимоги до побудови системи ризик-менеджменту. Дотримання принципів Базель II/III підсилює довіру інвесторів та сприяє інтеграції банківського сектору країни у світовий фінансовий простір.

Система управління інвестиційними ризиками особливої вагомості набуває в умовах економічної турбулентності, політичної нестабільності та структурних змін фінансових ринків. Вплив зовнішніх шоків робить необхідною постійну адаптацію моделей оцінювання ризику, актуалізацію внутрішніх політик, а також посилення інституційної спроможності банку прогнозувати та інтерпретувати ринкові тенденції [31]. Таким чином, система управління інвестиційними ризиками виступає не лише інструментом захисту від втрат, а й важливим механізмом стратегічного розвитку банку, підвищуючи його конкурентоспроможність і стійкість до невизначеності.

Одним із етапів системи управління інвестиційними ризиками є вимірювання та оцінювання, що здійснюється на основі застосування різноманітних методів. Оцінювання поєднує кількісні моделі, якісні методи аналізу та інституційні механізми ризик-менеджменту. У сучасних умовах такі методи розглядаються як інструменти забезпечення стійкості інвестиційної діяльності банку, оскільки саме вони дають змогу трансформувати невизначеність фінансового середовища у вимірювані, контрольовані та керовані параметри.

Кількісні методи оцінювання інвестиційних ризиків ґрунтуються на принципах статистичного, економетричного та фінансового аналізу. Одним з найбільш поширених є підхід Value at Risk (VaR), що дає можливість оцінити максимальний потенційний збиток за умов нормального функціонування ринку протягом визначеного горизонту часу. Похідні від VaR моделі, такі як Conditional VaR (CVaR) чи Expected Shortfall, дозволяють поглиблювати аналіз ризикових ситуацій, враховуючи крайні значення розподілу збитків [37]. Ці методи не лише відображають ринкову чутливість інструментів, а й формують основу для нормативного регулювання відповідно до вимог Базельського комітету.

До групи кількісних методів належать також duration-аналіз, чутливість портфеля до змін процентної ставки (gap-аналіз), аналіз волатильності та кореляційних зв'язків між активами. Комплексне застосування цих підходів дає можливість банку розраховувати рівень ризику як на рівні окремих інструментів,

так і в масштабах усього інвестиційного портфеля. Окреме місце займають методи сценарного моделювання та stress-testing, які дозволяють оцінити поведінку активів у разі різких макроекономічних зрушень, кризової динаміки або ринкових шоків [10].

Якісні методи виступають важливою складовою системи оцінювання ризиків у тих випадках, коли кількісні моделі не здатні повною мірою відобразити специфіку інвестиційних рішень. Експертні оцінки, поведінковий аналіз, SWOT-дослідження, а також комплексні методи оцінювання корпоративного управління дозволяють враховувати чинники, що не піддаються формалізації: стратегічні наміри банку, характеристики внутрішнього контролю, рівень професійної компетентності менеджменту, якість інформаційного забезпечення інвестиційних рішень. У банківській практиці ці методи застосовуються для попереднього аналізу ризику, а також для визначення організаційних джерел можливих збитків.

Управління інвестиційними ризиками ґрунтується на принципах диверсифікації, хеджування, лімітування та формування резервів. Диверсифікація передбачає розподіл капіталу між різними типами активів, секторами економіки та інструментами, що дозволяє зменшити ризик концентрації. Хеджування здійснюється за допомогою деривативів, які компенсують втрати в одному сегменті за рахунок прибутків в іншому. Лімітування передбачає встановлення максимально допустимих меж вкладень у певні активи, що дає змогу контролювати ризиковий профіль портфеля. Натомість резервування є інструментом покриття можливих збитків і забезпечення стабільності капіталу.

Сучасні тенденції управління інвестиційними ризиками характеризуються зростанням ролі цифрових та аналітичних технологій. Використання big data, машинного навчання, прогнозних моделей на основі штучного інтелекту суттєво розширює інформаційну базу для прийняття інвестиційних рішень. Такі технології дозволяють оперативно аналізувати великі масиви даних, виявляти нелінійні залежності та прогнозувати ринкову поведінку з вищим рівнем

точності. У табл. 1.4 представлені методи оцінювання інвестиційних ризиків що використовуються у банківській практиці. Їх поєднання дає змогу сформувавши комплексний підхід до вимірювання ризику, що охоплює як короткострокові, так і довгострокові характеристики портфеля.

Таблиця 1.4

Характеристика методів оцінювання інвестиційних ризиків банків

Метод	Сутність методу	Аналітичні можливості	Обмеження застосування
Value at Risk (VaR)	Оцінювання максимально можливих втрат інвестиційного портфеля за певного рівня ймовірності та горизонту часу.	Дає кількісну оцінку ризику; дозволяє порівнювати профілі ризиковості різних портфелів; використовується для встановлення лімітів.	Не враховує екстремальні ринкові події; чутливий до припущень про розподіл доходу.
Conditional Value at Risk (CVaR)	Визначає середні втрати портфеля у випадку перевищення критичної межі VaR.	Краще оцінює «хвости» розподілу; ефективний для портфелів із значними коливаннями вартості.	Потребує складних розрахунків; залежить від обраної моделі розподілу ризику.
Сценарний аналіз	Моделювання впливу альтернативних макроекономічних і ринкових сценаріїв на інвестиційний портфель.	Враховує системні шоки та несприятливі зміни ринку; дозволяє оцінити стійкість портфеля у межах різних умов.	Значною мірою залежить від якості сценаріїв та експертних оцінок.
Стрес-тестування	Аналіз поведінки портфеля за екстремальних, малоімовірних, але можливих ринкових шоків.	Дозволяє оцінити вразливість банку до критичних подій; корисне для стратегічного планування та нормативних цілей.	Може призводити до переоцінки ризику, якщо сценарії надмірно жорсткі; не прогнозує ймовірність події.
Кореляційно-дисперсійний метод	Оцінювання ризику портфеля на основі волатильності та кореляції між інструментами.	Дозволяє оптимізувати портфель за принципами Марковіца; формує уявлення про взаємозв'язки між активами.	Припускає лінійність і стабільність кореляцій; менш ефективний у періоди високої волатильності.
Метод Дюрації та модифікованої дюрації	Визначення чутливості вартості боргових інструментів до змін процентних ставок.	Ефективний для оцінювання ризиків облігаційних портфелів; допомагає керувати процентним ризиком.	Обмежений для інструментів зі складними cash-flow; менш точний для великих змін ставок.
Експертні методи (Delphi, аналіз ризикових карт)	Залучення спеціалістів для оцінювання ймовірності та впливу ризиків.	Враховують нефінансові фактори, які складно формалізувати; корисні на ранніх стадіях інвестування.	Суб'єктивність оцінок; залежність від компетентності експертів.
Методи машинного навчання	Побудова моделей прогнозування на основі великих масивів даних і алгоритмів навчання.	Виявлення складних, нелінійних закономірностей; підвищення точності прогнозу ринкових змін.	Потребують якісних даних; складність інтерпретації; ризик «перенавчання».

Примітка. Складено автором на основі [3; 7; 9; 10; 37; 38].

Отже, система управління інвестиційними ризиками має розглядатися як комплексний механізм, який інтегрує аналітичні моделі, управлінські процедури та інституційні практики, забезпечуючи банку можливість ефективно функціонувати в динамічному фінансовому середовищі. Її ефективність прямо визначає здатність банку реалізувати довгострокові інвестиційні стратегії та

забезпечувати стаке зростання вартості його капіталу. Методи оцінювання та управління інвестиційними ризиками формують цілісну систему інструментів, що забезпечують банку можливість не лише ідентифікувати ризики, а й активно впливати на їхню інтенсивність шляхом зміни структури портфеля, коригування інвестиційних стратегій та впровадження сучасних аналітичних технологій. Ефективність цієї системи значною мірою визначає здатність банку зберігати фінансову стійкість, підтримувати оптимальну дохідність і адаптуватися до динаміки глобального ринкового середовища.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ БАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ

2.1. Аналіз сучасного стану інвестиційної діяльності в банківському секторі України

Одним із напрямів трансформації фінансових ресурсів є інвестиційна діяльність банків, через який реалізується їхня функція перерозподілу капіталу в економіці. В умовах сучасної фінансової системи банки виступають не лише як посередники між позичальниками, але й як активні учасники інвестиційних процесів, формуючи портфелі фінансових інструментів, підтримуючи фінансування підприємницьких проєктів та забезпечуючи стабільність грошово-кредитного ринку. Саме через інвестиційну діяльність банки створюють додану вартість, підвищують власну дохідність та зміцнюють капітальну базу, що є важливим для стійкості всієї банківської системи.

Роль інвестиційних операцій у діяльності банків визначається також їх здатністю формувати збалансовану структуру активів. Інвестиційні інструменти, передусім державні та корпоративні цінні папери, виконують функцію диверсифікації ризиків, слугуючи альтернативою кредитним операціям. У періоди економічної невизначеності або зниження попиту на кредитування інвестиційні активи стають стабілізуючим елементом портфеля, дозволяючи банку підтримувати прийнятний рівень ліквідності та прибутковості [15]. Таким чином, інвестиційна діяльність не лише забезпечує додаткові доходи, а й виступає інструментом стратегічного управління ризиками.

Важливою характеристикою інвестиційної діяльності є її здатність формувати довгострокові передумови розвитку банків. Завдяки участі в інвестиційних проєктах банки сприяють модернізації реального сектору, розвитку інфраструктури і створенню нових джерел економічного зростання. Крім того, вони відіграють суттєву роль у формуванні внутрішнього ринку

капіталу, сприяючи підвищенню ліквідності цінних паперів та зміцненню інституційної основи фінансової системи. Для багатьох банків інвестиційні операції є також способом забезпечення відповідності регуляторним вимогам щодо ліквідності та структури активів [43].

У сучасних умовах роль інвестиційної діяльності банків значно посилюється внаслідок структурних змін у банківській системі та зростання значення ринкових інструментів. Банки, адаптуючись до процесів глобалізації, діджиталізації та макроекономічної нестабільності, використовують інвестиційні механізми як засіб підвищення гнучкості й стійкості бізнес-моделей. Участь на фондовому ринку відкриває можливості не лише для капіталізації банківських ресурсів, але й для формування конкурентних переваг, зокрема через застосування сучасних інструментів хеджування, управління портфелем і прогнозування ринкових тенденцій.

Аналіз сучасного стану інвестиційної діяльності банківського сектору України у 2020–2024 рр. демонструє, що інвестиційні операції банків стали одним із напрямів адаптації до послідовних шоків (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Показники інвестиційної діяльності банків

Показники	2020	2021	2022	2023	2024
Чисті активи, млн. грн.	1493298	1822841	2053232	2351678	2945030
Портфель цінних паперів банків, млн грн	379219	593674	651319	825450	1250715
у т.ч. ОВДП у портфелі, млн. грн.	334283	518604	546067	483147	653990
Питома вага ОВДП у портфелі цінних паперів, %	88,15	87,36	83,84	53,53	52,29
Питома вага ОВДП у сукупних активах банків, %	16,87	23,51	23,15	17,78	19,75

Примітка. Складено автором на основі [16; 18].

Динаміка чистих активів банківської системи України у 2020–2024 рр. демонструє стійку тенденцію до зростання, що свідчить про поступове накопичення ресурсного потенціалу навіть в умовах значної економічної та політичної турбулентності. Обсяг чистих активів збільшився з 1,49 трлн грн у 2020 р. до 2,94 трлн грн у 2024 р., тобто майже вдвічі за п'ять років. Це зростання

зумовлене як номінальними факторами – інфляційним розширенням грошової маси та зростанням вартості фінансових інструментів – так і структурними зрушеннями у банківській системі [20]. Важливим чинником також стала переорієнтація банків на операції з державними цінними паперами, які у період кризи виконували роль безризикового та високодохідного фінансового інструмента.

Портфель цінних паперів банків у 2020–2024 рр. суттєво зріс: з 379,2 млрд грн до 1,25 трлн грн. Зростання майже у 3,3 раза свідчить про структурний зсув у бік інвестицій у державні боргові інструменти, які стали основним напрямом інвестування банків у період високої макроекономічної нестабільності [16]. Такий перерозподіл активів є закономірним для умов підвищеної ризиковості кредитних операцій та невизначеності щодо діяльності корпоративного сектору.

Найвагомішим компонентом інвестиційного портфеля банків протягом аналізованого періоду залишалися облігації внутрішньої державної позики (ОВДП). Їх обсяг зріс із 334,3 млрд грн у 2020 р. до 654,0 млрд грн у 2024 р. Однак темпи приросту ОВДП були менш динамічними, ніж зростання загального портфеля цінних паперів, що спричинило суттєве зниження їхньої питомої ваги. Якщо у 2020 р. частка ОВДП становила понад 88 %, то у 2023–2024 рр. вона впала до 53,5 % та 52,3 % відповідно [20]. Така тенденція свідчить про диверсифікацію інвестиційної діяльності банків, які почали активніше інвестувати у активи, зокрема корпоративні та інші боргові інструменти. Зниження частки ОВДП також може бути пов'язане з масштабними емісіями облігацій у 2022 р., необхідними для покриття бюджетного дефіциту, що підвищило ризики надмірної концентрації банківського капіталу в державному боргу.

Попри зменшення питомої ваги ОВДП у портфелі цінних паперів, вагомість цих інструментів у структурі сукупних активів банків залишається значною. Частка ОВДП у сукупних активах коливалася в межах 16,9–23,5 %, що підкреслює їхню системоутворюючу роль у забезпеченні ліквідності банківської системи та підтримці фінансової стабільності держави. Зростання цього

показника у 2021–2022 рр. до понад 23 % відображає роль банків у фінансуванні потреб державного бюджету під час кризових явищ, тоді як зниження у 2023 р. до 17,8 % та подальше зростання до 19,8 % у 2024 р. свідчать про часткове повернення до збалансованої інвестиційної стратегії [20].

У цілому аналіз показників демонструє, що у 2020–2024 рр. інвестиційна діяльність банків формувалася під впливом взаємодії кількох факторів, серед яких слід виділити макроекономічні шоки, геополітичні ризики, регуляторні зміни, зменшення економічної активності, зовнішні глобальні потрясіння, а також структурні трансформації банківської системи (табл. 2.2). У таких умовах банки змушені були пристосовуватись, переорієнтовуючи інвестиції до більш ліквідних, менш ризикових інструментів або утримуючи кошти як резерв. Це стримувало довгострокову інвестиційну активність, обмежувало фінансування реального сектору і гальмувало розвиток нових проєктів.

Таблиця 2.2

Фактори, які впливали на інвестиційну діяльність банків України у 2020-2024 рр.

Фактор / група факторів	Основні напрями впливу на інвестиційну діяльність банків
Макроекономічна нестабільність: інфляція, курсові коливання, зміни облікової ставки	Зростання інфляції та нестабільний валютний курс підвищують ризики знецінення інвестованих активів; підвищені облікові ставки впливають на вартість фондування і рентабельність інвестицій, стимулюючи банки шукати більш ліквідні та менш ризикові активи.
Геополітична та військова криза (повномасштабна війна, воєнний стан, санкції, руйнування інфраструктури, ризики безпеки)	Висока невизначеність, зруйновані підприємства, відтік капіталу, зниження економічної активності – все це зменшує привабливість довгострокових інвестицій, змушує банки консервативніше формувати портфель (наприклад, більше ліквідних активів), обмежує реалізацію нових проєктів.
Регуляторна політика та зміни в банківському регулюванні (норми капіталу, пруденційні нормативи, вимоги до ліквідності)	Посилення пруденційних вимог (наприклад, стимулювання стабільного довгострокового фондування) змінює структуру активів банків, змушуючи переглядати інвестиційні стратегії, обачніше підходити до ризикованих інструментів або переорієнтовуватись на більш стабільні цінні папери.
Зміни в структурі попиту на кредити та загальна економічна активність (криза, рецесія, падіння попиту, зменшення бізнес-активності)	Зниження попиту на кредитування і зростання невизначеності в бізнес-сегменті обмежують обсяг інвестиційних проєктів, зменшують привабливість інвестування капіталу банків у реальні економічні активи; банки можуть переключатися на більш консервативні інструменти або утримувати ліквідність.
Попит на ліквідні активи та прагнення мінімізувати ризики – висока волатильність ринків, нестабільність бізнес-середовища	У періоди кризи і невизначеності банки демонструють тенденцію до скорочення ризикових інвестицій і збільшення частки низькоризикових, ліквідних активів (держоблігації, короткострокові інструменти), а не довгострокових чи спекулятивних проєктів.

Зовнішні шоки – глобальні економічні коливання, ринкові кризи, перебої у постачаннях, вплив ланцюгів поставок, зміни у зовнішній торгівлі	Ці шоки підвищують невизначеність доходів від інвестицій, збільшують ризики втрат, що змушує банки або утримуватись від нових інвестицій, або переглядати портфель на користь більш диверсифікованих чи захищених позицій. (У міжнародній практиці вказують, що криза у ланцюгах поставок може значно підвищити системні ризики банків через контрагента-ефект).
Суспільно-політична нестабільність, нормативна невизначеність, зміни законодавства, регуляторні зміни	Невизначеність щодо майбутнього регуляторного середовища, зміни в правовому полі (податки, обмеження, банківські норми) підвищують ризики, що робить довгострокові інвестиції менш привабливими, зменшує готовність банків вкладати у нові проекти.
Технологічні та структурні зміни в банківській системі, перехід до «зеленого» і сталого фінансування, зростаюче значення ліквідних активів, нові ризики (наприклад, кліматичні)	Переорієнтація на стійке/екологічне фінансування, підвищена увага до ліквідності та пруденційності змінює традиційні інвестиційні підходи банків – зменшує активну спекуляцію, збільшує вимоги до ризик-менеджменту, диверсифікації, ретельного аналізу проектів перед інвестуванням.

Примітка. Складено автором на основі [1; 8; 15; 26; 39].

За 2020–2024 рр. банки України стикалися зі значними макроекономічними викликами: підвищеною інфляцією, коливаннями курсу гривні, нестабільністю облікової ставки. Такі умови роблять інвестиції в довгострокові або ризикові активи менш привабливими, оскільки очікувана доходність може бути знецінена або некомпенсована. У відповідь банки схильні переорієнтовуватися на більш ліквідні й захищені фінансові інструменти. Це зменшує ризик втрат від курсових або інфляційних коливань, але водночас стримує інвестиційну активність та інноваційний розвиток.

Починаючи з 2022 року, масштабна військова агресія проти України кардинально змінила економічний контекст. Зруйнована інфраструктура, зменшення виробничої активності, падіння бізнес-активності і відтік капіталу – все це стало важливим бар'єром для банківських інвестицій. У таких умовах банки змушені зменшувати ризикові операції, утримувати ліквідність, а інвестиції стають переважно консервативними та короткостроковими. Це, у свою чергу, позначається на довгострокових проектах відновлення та інвестуванні в економіку.

Протягом 2020–2024 рр. Національний банк України (НБУ), вживав заходів для зміцнення стійкості банківської системи: введення нових нормативів, стимулювання стабільного довгострокового фондування, підвищення вимог до

ліквідності та капіталу. Такі зміни змушували банки переглядати структуру активів, часто зменшуючи вагу ризикових інвестицій або довгострокових портфелів. Регуляторна дисципліна стала фактором, який зменшує агресивне інвестування, водночас підвищуючи захищеність банків від зовнішніх шоків.

Зменшення попиту на кредити, падіння економічної активності, невизначеність майбутнього – усе це знижує кількість привабливих інвестиційних проєктів для банків. Коли бізнес-середовище нестабільне, багато підприємств не готові брати на себе довгострокові зобов'язання, а банки втрачають стимул вкладати капітал у ризикові активи. Це стримує не лише кредитування, а й власне інвестиційну діяльність банків у реальний сектор.

Глобальні економічні коливання, потрясіння у світових ланцюгах поставок, зниження попиту на експорт – все це підвищувало невизначеність доходів від інвестицій. Дослідження (зокрема стосовно кредитного ризику) показують, що макроекономічні детермінанти (інфляція, безробіття) істотно впливають на ризики фінансових установ. Для українських банків це означало, що навіть добре диверсифіковані портфелі могли бути вразливими через зовнішні шоки, що підвищувало обережність у формуванні інвестиційної стратегії.

Починаючи з 2023–2024 рр. в звітах регулятора та сектору все більше уваги приділяється екологічним та кліматичним ризикам, а також необхідності «зеленої» трансформації фінансування. Це створює нову парадигму інвестування: банки стають більш уважними до довгострокових екологічних, репутаційних та регуляторних чинників. Як наслідок – зросла потреба у ретельному аналізі проєктів, більш жорсткому ризик-менеджменті та стриманішому підході до інвестування [20]. Інвестиційна діяльність банків протягом останніх років набула подвійного характеру. З одного боку, вона виступила механізмом підтримки фінансової стійкості держави та каналом внутрішнього боргового фінансування бюджету, з іншого – витіснила частину ресурсів із кредитного ринку, обмежуючи можливості довгострокового інвестування в реальний сектор [39]. Отож, сучасний стан інвестиційної

діяльності банківського сектору України характеризується зростанням операцій, структурною перебудовою інвестиційних портфелів, залежністю від державних фінансових інструментів та посиленням прагнення зменшити ризиковість активних операцій.

2.2. Оцінка системи управління інвестиційними ризиками у банках України

Система управління інвестиційними ризиками в банківських установах є одним із елементів забезпечення їхньої фінансової стійкості, здатності протистояти зовнішнім шокам та підтримувати довгострокову ефективність інвестиційної діяльності. Для українських банків, які функціонують в умовах тривалих кризових явищ, включаючи військові ризики, інфляційні шоки, коливання валютного курсу та структурні трансформації економіки, питання ефективності управління інвестиційними ризиками набуває особливої актуальності. Управління інвестиційними ризиками не є відокремленою категорією, а охоплює сукупність процесів, методів, інституційних механізмів та управлінських рішень, що забезпечують збалансованість між ризиком та доходністю інвестиційних операцій банку. Для оцінки такої системи важливо враховувати як внутрішні аспекти організації, а саме структуру ризик-менеджменту, методологію, систему лімітів, підходи до диверсифікації портфеля, так і зовнішні чинники, зокрема регуляторні обмеження, ситуацію на ринку капіталу, доступ до ліквідності, якість державних та корпоративних інструментів. Тому оцінку ефективності та особливостей систем управління інвестиційними ризиками здійснено на прикладі банківських установ України, серед яких обрано АТ «Ощадбанк», АТ КБ «Приватбанк», АТ «Райффайзен Банк» та АТ «Укргазбанк», оскільки мають різні моделі банківського бізнесу та індивідуальні підходи до організації системи ризик-менеджменту.

Зокрема, АТ «Ощадбанк» є один із найбільших державних банків, який

характеризується значною часткою вкладень у державні цінні папери. Має високий рівень взаємодії з державними програмами та структуру активів [19]. АТ КБ «Приватбанк» є найбільшим банком України за обсягом активів, із значною часткою роздрібного бізнесу і порівняно помірною інвестиційною активністю, але з необхідністю управляти великими портфелями високоліквідних інструментів [29]. АТ «Райффайзен Банк» універсальний банк з іноземним капіталом, який активно застосовує стандарти групи RBI, має розвинену систему корпоративного управління та впроваджує комплексні моделі оцінювання ризиків [27]. АТ «Укргазбанк» є державним банком, орієнтований на «зелене» фінансування та проекти сталого розвитку, його інвестиційна діяльність має власну специфіку, пов'язану з підтримкою державних екологічних програм та міжнародних партнерств [28]. Кожен банк оцінювався за блоками, які сформовано та подано на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Блоки оцінки системи управління інвестиційними ризиками банків

Примітка. Складено автором.

Особливість АТ «Ощадбанк» як державної фінансової установи полягає у високому ступені інтегрованості його діяльності в загальнодержавну фінансову політику. Це істотно впливає на побудову системи управління інвестиційними ризиками, оскільки банк функціонує в умовах значної залежності від

нормативних орієнтирів уряду та Міністерства фінансів. Інвестиційна активність АТ «Ощадбанк» характеризується суттєвою концентрацією на державних облігаціях внутрішньої державної позики (ОВДП), що визначає специфіку його ризик-профілю [19]. З одного боку, така структура портфеля забезпечує високий рівень надійності та прогнозованості, з іншого – створює залежність від макроекономічних шоків, змін облікової ставки та бюджетних обмежень держави.

Система ризик-менеджменту АТ «Ощадбанк» інституційно розвинена, зокрема діє дворівнева модель контролю ризиків, у межах якої стратегічне управління здійснюють Наглядова рада та відповідні комітети, а операційний контроль – підрозділи ризик-менеджменту. Значну увагу приділено процедурам ідентифікації та моніторингу ризику переоцінки портфеля, включаючи аналіз дюрації, VaR-метрики та моделювання сценаріїв макроекономічної динаміки. Водночас, оцінювання ризику ринкової волатильності у банку ускладнюється тим, що більша частина інструментів не обертається на відкритому ринку, що знижує гнучкість аналітики [19]. Тим самим створюючи потребу у використанні stress-testing на основі припущень щодо шоківих сценаріїв у державному секторі.

Іншою особливістю системи є чітко структуровані ліміти інвестиційних операцій та обмеження на концентрацію ризику за типами інструментів. Однак значний обсяг портфеля ОВДП (у деякі роки понад 50–60% інвестиційних активів) об'єктивно зменшує можливості диверсифікації, через що ефективність системи управління ризиками значною мірою залежить від точності прогнозування макроекономічних параметрів, а не від здатності маневрувати портфелем [19]. Таким чином, система управління інвестиційними ризиками АТ «Ощадбанк» характеризується розвиненістю процедур, але обмеженістю інструментальної бази, зумовленою структурою активів.

АТ КБ «Приватбанк» як один із найбільших державних банків країни з домінуванням приватних депозитів у пасивах дотримується обережної інвестиційної стратегії, спрямованої на забезпечення ліквідності та підтримання

стабільності грошових потоків. У структурі його інвестиційного портфеля також переважають державні цінні папери, однак їхня питома вага зазвичай нижча, ніж у державних банках, що дає змогу реалізовувати дещо ширшу диверсифікаційну політику. Водночас, банк обмежено інвестує у корпоративні фінансові інструменти через ризики, пов'язані з кредитним портфелем, реструктуризацією активів та потребою в забезпеченні достатнього рівня резервування [29].

Система управління інвестиційними ризиками ПриватБанку є однією з найбільш технологічно оснащених в Україні. Банк активно застосовує кількісні моделі оцінювання ризику, включно з VaR, CVaR, моделюванням кривої дохідності, регресійним та факторним аналізом чутливості цінних паперів до зовнішніх змін [29]. У банку впроваджено централізовану платформу ризик-менеджменту, що дозволяє здійснювати оперативний контроль волатильності портфеля та створює дані для стрес-тестування відповідно до вимог НБУ. Особливістю системи є інтеграція ризик-менеджменту з аналітикою поведінкових моделей клієнтських потоків, що дає змогу оптимізувати взаємозв'язок ліквідності та інвестиційної діяльності.

Однак навіть за технологічної складової ПриватБанк залишається вразливим до макроекономічних шоків через великий обсяг зобов'язань перед населенням та високу залежність від внутрішнього ринку. Тому для банку важливими є швидкість коригування інвестиційної стратегії та гнучкість системи реагування [29]. У цілому, інвестиційний ризик у ПриватБанку є добре контрольованим завдяки багатокомпонентній ризик-моделі, проте системна залежність від ринку ОВДП формує структурну вразливість до державних фінансових дисбалансів.

Система управління інвестиційними ризиками АТ «Райффайзен Банк» в Україні вирізняється високим рівнем стандартизації та відповідністю європейським вимогам групи Raiffeisen Bank International (RBI) [27]. Як структурний елемент міжнародного банківського об'єднання, український банк впроваджує у своїй діяльності підходи, що базуються на принципах багаторівневого контролю, жорсткої регуляторної дисципліни та використання

методів оцінювання ринкових і кредитних ризиків. Однією з ключових особливостей цієї моделі є інтеграція локальної системи ризик-менеджменту з централізованими процедурами RBI, що забезпечує контроль над інвестиційними операціями у контексті міжнародних стандартів, включно з внутрішньою оцінкою капіталу (ІСААР) та вимогами до структурного балансу.

Інвестиційний портфель Райффайзен Банк характеризується значною часткою високоліквідних державних цінних паперів із помірним терміном погашення. Це зумовлено прагненням банку мінімізувати ризики волатильності ринку та забезпечити достатній рівень ліквідності в умовах економічної турбулентності [27]. Водночас банк проводить активний моніторинг ринкових показників, зокрема динаміки процентних ставок, кредитних спредів та валютних коливань, використовуючи систему лімітів, VaR-аналіз, стрес-тести, а також регулярні оцінки адекватності капіталу для покриття потенційних збитків.

З огляду на західні стандарти ризик-менеджменту, Райффайзен Банк має розвинені підходи до оцінки внутрішніх операційних та стратегічних ризиків інвестування. Значна увага приділяється контрольним механізмам на рівні правління, комітетів із ризиків та підрозділів внутрішнього аудиту. Банк застосовує модель «трьох ліній захисту», де ключову роль у пом'якшенні інвестиційних ризиків відіграють ефективні процеси комплаєнсу, незалежна перевірка моделей та оцінка впливу стресових сценаріїв на ринкову вартість портфеля [27].

АТ «Укргазбанк» спрямовує свою діяльність на «зелені фінанси» та участі у проєктах стійкого розвитку. У зв'язку з цим система управління інвестиційними ризиками банку має низку особливостей, пов'язаних із оцінюванням екологічних, кліматичних і технологічних ризиків. Інвестиційний портфель Укргазбанку містить значну частку державних цінних паперів, проте водночас орієнтується на інфраструктурні та енергетичні проєкти з високим рівнем регуляторної уваги, що відповідно потребує комплексного підходу до оцінки ризиків, що поєднує фінансовий, екологічний і операційний аналіз [28].

Система ризик-менеджменту Укргазбанку вирізняється активним застосуванням ESG-критеріїв та оцінкою впливу інвестицій на довкілля та сталість розвитку. У рамках оцінювання ризиків банк використовує методи VaR, аналіз чутливості та сценарне моделювання, але водночас доповнює їх оцінкою регуляторної волатильності, ризиків впровадження нових технологій та галузевих обмежень [28]. З огляду на особливості кліматичних проєктів, банк приділяє увагу диверсифікації інвестицій за типами галузей та стабільності грошових потоків, що є критично важливим у довгострокових енергетичних проєктах.

Укргазбанк також активно впроваджує міжнародні стандарти корпоративного управління. У структурі управління ризиками функціонують комітет з ESG-ризиків, кредитний комітет, комітет з активів та пасивів (ALCO), а також аналітичні підрозділи, що здійснюють моніторинг політичних, економічних та технологічних чинників, здатних вплинути на інвестиційний портфель. Важливим елементом є систематична взаємодія з міжнародними інституціями ЄБРР, IFC які вимагають від банку високого рівня прозорості та ефективних процедур управління ризиками [28].

Порівняння систем управління інвестиційними ризиками в досліджуваних банках демонструє, що кожна модель має власну стратегічну логіку та відповідає структурі активів, регуляторним вимогам, інституційній природі банку та зовнішнім умовам функціонування. Тому, сформовано порівняльну табл. 2.3 системи управління інвестиційними ризиками банківських установ.

Окрім того, оцінювання ефективності системи управління інвестиційними ризиками банківських установ здійснювалося на основі багатокритеріального підходу, що передбачає одночасний аналіз структурних, процедурних, технологічних і регуляторних компонентів ризик-менеджменту. Такий підхід дозволяє уникнути надмірної залежності від одного показника та створити більш збалансовану, комплексну оцінку. Урахування декількох груп критеріїв забезпечує можливість оцінити не лише формальні характеристики системи

ризик-менеджменту, але й її фактичну спроможність підтримувати інвестиційну стійкість банку під впливом зовнішніх і внутрішніх шоків.

Таблиця 2.3

Система управління інвестиційними ризиками банків України

Критерій	Ощадбанк	ПриватБанк	Райффайзен Банк	Укргазбанк
Структура портфеля	Висока частка ОВДП, консервативна стратегія	Комбінація ОВДП і коротких інструментів	Помірна частка ОВДП, стандарти RBI	Значний акцент на стійких інвестиціях
Підходи до ризик-менеджменту	Класичні моделі + внутрішні ліміти	Активний стрес-тестинг, оцінка ліквідності	Європейські стандарти RBI, VaR, ICAAP	ESG-аналіз, стрес-тести, галузевий аналіз
Концентрація ризику	Висока залежність від ОВДП	Підвищена чутливість до ринку	Збалансована структура	Секторальні ризики «зелених» проєктів
Регуляторний вплив	Висока залежність від державної політики	Адаптивність до ринку та НБУ	Жорсткі стандарти RBI	Міжнародні вимоги ЕБПП/ІС
Внутрішня система контролю	Класична, багатоступенева	Посилені процедури перевірки	Три лінії захисту	ESG-комітети + галузеві експертизи

Примітка. Складено автором на основі [19; 27; 28; 29].

Методологія розрахунку ґрунтується на принципах, що використовуються у міжнародній практиці оцінювання ризик-менеджменту (зокрема, рекомендаціях Basel Committee on Banking Supervision, принципах ICAAP/ILAAP, а також методиках SREP, що застосовуються в Європейському Союзі). У межах цього підходу кожен критерій оцінювався за шкалою від 1 до 10, що забезпечує достатню чутливість індексної моделі та дозволяє враховувати градації між рівнями розвитку відповідних процедур у різних банках.

У процесі оцінювання було виділено п'ять ключових груп критеріїв, що відображають найважливіші елементи системи управління інвестиційними ризиками (табл. 2.4). Відповідно до поданих критеріїв здійснено оцінювання, результати якого подано у табл. 2.5. Оцінювання здійснювалося за шкалою 1–10, де: 1–3 – низький рівень; 4–6 – помірний рівень; 7–8 – достатньо високий рівень; 9–10 – надвисокий рівень.

Оцінювання показує, що Райффайзен Банк стабільно демонструє найвищі результати за всіма групами критеріїв. Це узгоджується із загальною моделлю

управління ризиками в банках ЄС, що використовують стандарти групи RBI та підходи ICAAP/PLAAP, які в Україні впроваджуються поступово. ПриватБанк показує сильні позиції за більшістю критеріїв, особливо завдяки розвинутій цифровізації та наявності власних сценарних моделей. Сильна ІТ-інфраструктура дозволяє модернізувати ризик-аналітику швидше, ніж у більшості державних банків.

Таблиця 2.4

Критерії оцінювання ефективності системи управління інвестиційними ризиками банків

Група критеріїв	Зміст та параметри оцінювання	Чому є ключовими для оцінки ефективності
1. Стратегічна інтегрованість управління ризиками	наявність затвердженої стратегії управління інвестиційними ризиками; зв'язок інвестиційної політики з ризиковим апетитом банку; узгодженість інвестиційних рішень із довгостроковими цілями банку; формалізація ролі наглядової ради та ризик-комітетів;	визначає, наскільки управління ризиками є вбудованим у загальну бізнес-модель банку, а не функціонує формально. Від стратегічної інтеграції залежить якість управлінських рішень і стійкість інвестиційної діяльності.
2. Методичне забезпечення та інструментарій оцінювання ризиків	наявність моделей VAR, CVaR, stress-testing; використання кредитних скорингових та ринкових моделей; наявність систем раннього попередження (EWS); чіткі методики ідентифікації, вимірювання та моніторингу ризиків;	забезпечує якісну кількісну оцінку ризиків, що дозволяє банкам прогнозувати можливі збитки, робити сценарні прогнози та здійснювати превентивні заходи.
3. Організаційно-функціональна структура ризик-менеджменту	ступінь незалежності CRO (Chief Risk Officer); чіткий розподіл функцій між front-, middle- та back-office; відсутність конфлікту інтересів між підрозділами; наявність системи внутрішнього контролю та комплаєнсу;	гарантує, що система управління ризиками працює неупереджено, незалежно і без корупційних чи інституційних перекосів, що особливо важливо у державних банках.
4. Дані, цифровізація та ІТ-інфраструктура	автоматизація збору ризик-даних; наявність єдиної системи управління ризиками (ERM-платформа); точність, актуальність і повнота даних; системи моніторингу ринкових показників у реальному часі;	наявність цифрової інфраструктури є фундаментом для оперативного, точного та об'єктивного аналізу ризиків, особливо в умовах волатильності ринку та воєнних ризиків.
5. Прозорість, комплаєнс та відповідність регуляторним вимогам	дотримання вимог НБУ, ЄЦБ, Базель III; регулярність звітності з ризиків; якість розкриття інформації у звітності МСФЗ; проведення незалежних аудитів та перевірок.	забезпечує надійність та довіру до банку з боку інвесторів, вкладників і регулятора. Сприяє дисципліні у ризик-менеджменті та зменшує простір для ризикових рішень.

Примітка. Складено автором.

Ощадбанк має достатньо розвинену систему управління ризиками, але менш гнучку через, універсальність та вплив державної політики на інвестиційні рішення. Проте, стратегічна інтегрованість і функціональність комітетів ризиків – на високому рівні. Укргазбанк демонструє стабільний, але більш консервативний ризик-менеджмент, з орієнтацією на «зелені» фінансові

продукти. Він добре виконує регуляторні вимоги, але має обмежені ресурси в ІТ-трансформації та менш розгалужені моделі оцінювання ринкових ризиків.

Таблиця 2.5

Оцінка системи управління інвестиційними ризиками чотирьох банків України

Групи критеріїв	Ощадбанк	ПриватБанк	Укргазбанк	Райффайзен Банк
1. Стратегічна інтегрованість управління ризиками	8	8	7	9
2. Методичне забезпечення та моделювання	7	8	7	9
3. Організаційна структура та незалежність підрозділів	8	8	7	9
4. Дані, ІТ-інфраструктура та цифрова аналітика	7	8	7	8
5. Прозорість, відповідність регуляторним вимогам та комунікація з ринком	7	7	8	9
Загальна сума балів	37	39	36	44
Зведений інтегральний рейтинг	3	2	4	1

Примітка. Складено автором.

Таким чином, на основі проведеного оцінювання слід визначити, що система управління інвестиційними ризиками у банках України значною мірою залежить від їхньої стратегічної моделі діяльності, структури власності та ступеня орієнтації на ринок, , а також здатністю банку адаптувати інвестиційну стратегію до макроекономічної динаміки.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ БАНКІВ

3.1. Методи мінімізації інвестиційних ризиків банківських установ

Зниження інвестиційних ризиків у банківській діяльності ґрунтується на поєднанні кількісних та якісних підходів, що формують цілісну систему превентивного управління. Сучасні банки функціонують у середовищі високої фінансової турбулентності, де волатильність ринкових активів, зміни монетарної політики, геополітична нестабільність та інформаційні асиметрії суттєво підвищують ймовірність інвестиційних втрат. Тому методи мінімізації ризиків повинні бути адаптивними, цілеспрямованими й інтегрованими в загальну систему управління фінансовою стійкістю банку.

Одним із базових методів мінімізації ризиків є диверсифікація інвестиційного портфеля, яка передбачає розподіл вкладень між різними інструментами, секторами, класами активів та валютами. Економічна сутність цього методу полягає у зниженні ймовірності одночасної реалізації ризиків у всіх сегментах портфеля. Залежність окремих активів від різних ринкових факторів дає змогу згладжувати негативні коливання та зменшувати варіативність загальної доходності [11]. Для банків, що мають високу концентрацію вкладень у державні цінні папери чи корпоративні облігації певної галузі, диверсифікація стає важливою умовою підтримання інвестиційної стабільності.

Її методологічні засади закладені в положеннях портфельної теорії М. Марковіца, у межах якої доводиться, що раціональний інвестор здатен зменшити загальний рівень ризику шляхом формування портфеля з активів, доходність яких не є повністю корельованими між собою [10].

У банківській діяльності диверсифікація має багатовимірний характер. По-перше, вона передбачає розподіл портфеля між різними типами інструментів, що дає змогу компенсувати волатильність доходності високоризикових активів

стабільністю інструментів з фіксованим доходом [6]. По-друге, вагомого значення набуває галузева диверсифікація, коли банк обмежує присутність у секторах економіки, що мають підвищену циклічність або високий рівень дефолтності. По-третє, важливою складовою є валютна диверсифікація, що виконує роль захисту від шоків девальвацій та курсової мінливості. Нарешті, диверсифікація за строками погашення активів дозволяє зменшити ризик процентної невідповідності та стабілізувати грошові потоки [32].

Особливістю застосування диверсифікаційної стратегії у банківських установах є необхідність інтегрувати її з вимогами регуляторної політики. НБУ визначає окремі ліміти щодо концентрації інвестицій у певні групи активів, що фактично формує рамкову інституційну основу диверсифікації. Крім того, банки повинні узгоджувати структуру портфеля зі своїм ризик-апетитом, нормативами капіталу, ліквідності та іншими показниками, що обмежують можливість надмірної диверсифікації у напрямках, які не відповідають стратегічній моделі розвитку установи [20].

Наступним методом є лімітування ризиків, що реалізується шляхом встановлення банком внутрішніх обмежень на частку окремих інструментів, максимальний рівень концентрації за емітентами, строковість операцій або обсяг потенційних втрат. Ліміти виконують роль бар'єрів, які стримують надмірну експозицію портфеля до специфічних ризиків, зокрема кредитного, ринкового чи валютного. З огляду на специфіку банківського сектору, лімітування особливо ефективно в умовах високої регуляторної невизначеності, коли поведінка ринку може змінюватись у доволі короткі проміжки часу.

На відміну від диверсифікації, яка розширює структуру портфеля шляхом вибору широкого спектра активів, лімітування встановлює граничні значення обсягів інвестування та рівнів ризиків, дозволяючи управляти не лише структурою портфеля, але й інтенсивністю експозиції за кожним напрямом. Такий підхід ґрунтується на усвідомленні того, що навіть добре диверсифікований портфель може залишатися вразливим у разі, якщо питома вага хоча б одного інструмента або групи інструментів перевищує оптимальні

пропорції щодо капіталу, ліквідності чи ринкової волатильності [30].

Важливим аспектом лімітування є його взаємозв'язок з фінансовою спроможністю банку. Оптимальні ліміти мають враховувати співвідношення між обсягом ризикових активів і власним капіталом, показники ліквідності, очікувану волатильність ринку та нормативні вимоги регулятора. У реальних умовах діяльності банку лімітування здійснюється на багаторівневій основі: стратегічні ліміти визначаються наглядовою радою або правлінням; ліміти середнього рівня встановлюються ризик-комітетами; операційні ліміти реалізуються підрозділами, відповідальними за казначейські операції, управління портфелем та ринкові транзакції. Така багаторівневність забезпечує з одного боку гнучкість у прийнятті рішень, а з іншого – жорстку відповідність до загального профілю ризиків банку.

За умов нестабільності, а саме коливання процентних ставок, інфляційних стрибків, криз ліквідності банки переглядають ліміти в бік їхнього посилення, скорочуючи допустимі позиції щодо ризикових активів. У стабільніших умовах ліміти можуть бути розширені з метою підвищення доходності. Такий характер лімітування є важливою складовою системи ризик-менеджменту, адже дозволяє адаптувати інвестиційну політику банку до коливань ринкової кон'юнктури, запобігаючи надмірній експозиції в періоди підвищеної невизначеності [3].

У банках України система лімітів істотно детермінована нормативними обмеженнями Національного банку України. Так, законодавство встановлює граничні частки участі банку в капіталі окремих юридичних осіб (не більше 15% капіталу банку, а сукупні прями інвестиції – не більше 60% власного капіталу), що фактично виступає формою регуляторних лімітів на концентрацію інвестицій. Додатково НБУ посилює ваги ризику за окремими інструментами, зокрема за валютними державними борговими цінними паперами, що стимулює банки до внутрішнього лімітування таких позицій для дотримання вимог до капіталу [20].

У практиці європейських банків, що перебувають під наглядом ЄЦБ, система лімітів інтегрована в ширший Risk Appetite Framework. Згідно з

настановами ЄЦБ, ризик-апетит має задаватися Радою директорів і деталізуватися через цільові значення та «червоні зони» для ключових ризикових показників: концентраційних лімітів, меж VaR і стрес-VaR, лімітів на левередж, ліквідність, країнові та секторні експозиції. На практиці це означає багаторівневу ієрархію лімітів: від стратегічних (на рівні всього банку) до операційних (на рівні портфелів і трейдингових «книг») [45].

Порівнюючи українські та європейські підходи, можна відзначити, що українські банки значною мірою покладаються на регуляторні ліміти та ваги ризику, доповнюючи їх внутрішніми обмеженнями за емітентами, галузями й інструментами; банки ЄС будують більш розгалужені, інтегровані системи лімітів, жорстко пов'язані з корпоративним управлінням, ризик-культурою та процесами ICAAP/ILAAP, що регулярно переглядаються наглядовими органами.

Важливою складовою системи мінімізації ризиків є хеджування, яке передбачає використання похідних фінансових інструментів (деривативів) для страхування портфеля від небажаних змін ринкових параметрів. Хеджування дозволяє компенсувати збитки від зниження вартості базового активу за допомогою доходів від протилежної позиції. Попри те, що ринок деривативів в Україні є недостатньо розвиненим, такі інструменти, як процентні та валютні свопи, форварди чи ф'ючерси, активно застосовуються банками, які інтегровані у міжнародні фінансові системи. Ефективність хеджування значною мірою залежить від якості прогнозування та точності оцінювання параметрів ринку.

На відміну від диверсифікації чи лімітування, хеджування має виражену антициклічну природу, адже його механізм ґрунтується на створенні збалансованих позицій, що реагують на ринкові коливання протилежним чином. Для банківських установ, інвестиційні портфелі яких охоплюють широкий спектр інструментів – від державних облігацій до деривативів і корпоративних цінних паперів, – ефективність хеджування є ключовою умовою підтримання стабільності капіталу та збереження дохідності в умовах високої волатильності фінансового середовища [7].

У сучасній економічній теорії хеджування розглядають як форму

перерозподілу ризику, а не його усунення. Метою є зменшення впливу непередбачуваних ринкових змін на інвестиційні позиції банку через створення контрпозицій, здатних компенсувати втрати. Механізм хеджування базується на теорії кореляційних залежностей, зокрема активи та інструменти добираються з урахуванням ступеня їхньої взаємозалежності, чутливості до ставок, курсових коливань, інфляційних змін чи динаміки фондових індикаторів. Таким чином, банк фактично формує «страхову» конструкцію всередині портфеля, зменшуючи амплітуду можливих втрат без істотного скорочення потенційної доходності [3].

Практика провідних банків України та Європейського Союзу демонструє, що ефективне хеджування не є відокремленим процесом, адже інтегроване у ширшу систему ризик-менеджменту та пов'язане з якістю корпоративного управління, технологічною спроможністю банку та його здатністю забезпечувати безперервний моніторинг ринку. Для банків, портфелі яких значною мірою залежать від державних облігацій, хеджування стає засобом зменшення процентного ризику, а для установ із більшим обсягом корпоративних і міжнародних активів – інструментом боротьби з валютними та ринковими ризиками.

Сучасні умови дедалі частіше вимагають від банків застосовувати стрес-тестування як інструмент оцінювання стійкості портфеля до непередбачуваних ринкових сценаріїв. Методика передбачає моделювання впливу шоків – падіння ринкової вартості активів, різкого зростання облікової ставки, девальвації національної валюти або дефолту ключових емітентів. Стрес-тести допомагають виявити «вузькі місця» портфеля та оптимізувати його структуру до настання реальних негативних подій.

Важливою особливістю стрес-тестування є те, що воно дозволяє виявити зв'язки між класами активів. Наприклад, портфель, який формально виглядає диверсифікованим (ОВДП, корпоративні облігації, іноземні папери), може виявитися вразливим до єдиного системного шоку. такого як стрімке підвищення ставки або одночасне падіння глобальних ринків. Саме тому банки провідних фінансових систем (ЄС, США, Великобританія) використовують комбіновані

моделі, які враховують кореляцію між факторами та кумулятивний ефект від їхнього послідовного впливу.

У сучасному банківському регулюванні стрес-тестування виконує дві функції: внутрішню управлінську та регуляторну. На інституційному рівні банки застосовують стрес-тести як інструмент стратегічної оцінки меж ризик-апетиту, перевірки надійності лімітів і формування резервів. На регуляторному рівні Національний банк України запроваджує власні методики стрес-тестування, оцінюючи здатність банків зберігати капітал та ліквідність за умов кризових сценаріїв. Це підсилює ризик-менеджмент та гармонізує національну практику з європейськими стандартами [20].

Серед найбільш важливих результатів стрес-тестування це виявлення активів, що потребують хеджування; визначення напрямів оптимізації портфеля; оцінка функціональної стійкості банку до довгострокових структурних змін у макроекономіці; своєчасне коригування політики інвестування. Якщо результати тестів демонструють надмірну концентрацію ризику або вразливість до певних шоків, банк може змінити структуру портфеля, зменшити частку ризикових цінних паперів, збільшити обсяг ліквідних резервів або переглянути політику лімітування.

Особливе місце належить методам якісного аналізу, які ґрунтуються на експертному оцінюванні інвестиційних проєктів, оцінці якості бізнес-моделей позичальників, аналізі корпоративного управління та визначенні нефінансових чинників ризику. У випадках, коли ринок є інформаційно непрозорим, такий підхід дозволяє компенсувати недоліки статистичних методів.

Окремо слід наголосити на розвитку внутрішніх політик ризик-менеджменту, що регламентують порядок прийняття інвестиційних рішень, визначають критерії допустимого ризику, процедури моніторингу та систему внутрішнього контролю. Ефект від впровадження таких політик полягає в підвищенні дисципліни управління активами, зменшенні інформаційної асиметрії між підрозділами та чіткому розмежуванні відповідальності. Це створює інституційне підґрунтя для стабільності інвестиційних операцій. Окрім

того, важливим методом мінімізації ризиків є забезпечення належної інформаційно-аналітичної підтримки, зокрема використання моделей оцінювання облігацій, прогнозування процентних ставок, аналізу макроекономічних трендів, моніторингу рейтингових змін емітентів та трекінгу ринкових індикаторів. Впровадження сучасних аналітичних платформ, систем штучного інтелекту та big data дозволяє суттєво знизити інформаційні ризики та підвищити точність прийняття інвестиційних рішень. Тому на основі поданих методів сформовано табл. 3.1, що демонструє сучасні методи мінімізації інвестиційних ризиків банків.

Таблиця 3.1

Методи мінімізації інвестиційних ризиків банківських установ

Метод мінімізації ризику	Зміст методу	Проблеми, які вирішує	Очікуваний ефект для банку
Диверсифікація інвестиційного портфеля	Розподіл інвестицій між різними типами активів, секторами, валютами, строками погашення та емітентами.	Зменшує концентраційний ризик, ризик дефолту окремого емітента, галузеві та ринкові шоки.	Згладжування волатильності доходів, підвищення стійкості портфеля у кризові періоди, зменшення системного впливу локальних шоків.
Лімітування ризиків	Встановлення жорстких кількісних меж: на вкладення в один інструмент, одного емітента, сектор, країну чи валюту.	Обмежує надмірну концентрацію ризикових активів; стримує неконтрольоване зростання позицій.	Підвищення контрольованості ризикового профілю портфеля; дотримання нормативів НБУ; зменшення втрат у разі кризових змін.
Хеджування інвестиційних ризиків	Використання похідних інструментів (форвардів, опціонів, ф'ючерсів, свопів) для компенсації потенційних втрат.	Ризики ставки, валютні ризики, ризики зміни ринкової ціни активів.	Забезпечення стабільної прогнозованості доходності, зменшення впливу курсових та процентних шоків.
Стрес-тестування інвестиційного портфеля	Моделювання кризових сценаріїв: девальвація, банкрутства емітентів, зростання ставки, падіння ринку цінних паперів.	Виявляє приховані та недооцінені ризики, визначає чутливість портфеля до шоків.	Підвищення якості планування, оптимізація портфеля з урахуванням «найгірших сценаріїв», зміцнення капіталу.
Моніторинг та регулярно оновлювана оцінка ринкових умов	Систематичне відстеження макропоказників, ринкових трендів, кредитних ризиків емітентів, ліквідності.	Ризик несвоєчасної реакції на ринкові зміни, інформаційна асиметрія.	Підвищення оперативності управлінських рішень, уникнення накопичення ризикових позицій.

Резервування під можливі збитки	Формування резервів згідно з МСФЗ та НБУ під інструменти, що мають ринковий або кредитний ризик.	Зменшує шок від реалізації ризиків та погіршення фінансового стану емітента.	Підвищення фінансової стійкості банку, збереження капіталу, зміцнення довіри інвесторів.
Управління строковою структурою активів і зобов'язань	Планування строків погашення цінних паперів, депозитів і кредитів, узгодження «геїв».	Ризик ліквідності, ризик процентної невідповідності.	Забезпечення збалансованості грошових потоків, стабільність доходності та платоспроможності.
Оцінювання кредитоспроможності та якості емітентів	Аналіз фінансової звітності, рейтингу, ринкових позицій, боргових навантажень компаній-емітентів.	Ризик дефолту, ризик корпоративних та секторальних шоків.	Зменшення ймовірності інвестицій у ненадійні інструменти, підвищення довгострокової якості портфеля.
Впровадження IT-інструментів та систем раннього попередження	Застосування аналітичних платформ, Big Data, прогнозних моделей для оцінювання тенденцій.	Ризик запізнення реагування, недооцінка слабких сигналів ринку.	Підвищення точності прогнозів, автоматизація ризик-контролю, зниження операційних ризиків.
Дотримання внутрішніх політик та нормативів ризик-апетиту	Встановлення меж ризику, затвердження процедур оцінювання, аудиту та контролю.	Ризик управлінських помилок, неузгодженості між підрозділами.	Підвищення прозорості та відповідальності системи управління ризиками.

Примітка. Складено автором на основі [3; 6; 7; 11; 26; 30; 32].

Таким чином, мінімізація інвестиційних ризиків у банках є комплексним процесом, що включає структурне балансування портфеля, страхування ринкових змін, формування внутрішніх регуляторних бар'єрів, прогнозування та глибокий аналітичний супровід інвестиційних рішень. Ефективність методів визначається не лише їх наявністю, а здатністю банку інтегрувати їх у єдину систему ризик-менеджменту, яка швидко реагує на макроекономічні та фінансові трансформації. Сукупність означених методів створює комплексну та багаторівневу систему управління ризиками, що є ключовою передумовою стійкості банківської установи та її здатності забезпечувати довгострокову інвестиційну діяльність.

3.2. Використання цифрових технологій у процесі моніторингу інвестиційних ризиків

Сучасна трансформація фінансового сектору характеризується стрімким упровадженням цифрових технологій, які змінюють підходи банків до управління ризиками, зокрема інвестиційними. Цифровізація створила умови, у яких традиційні методи аналізу поступаються місцем автоматизованим та алгоритмічним підходам. Інвестиційні ризики як найбільш чутливий до інформації компонент банківської діяльності потребують високої оперативності обробки даних, точності прогнозування та здатності виявляти слабкі сигнали ризику, які класичні системи контролю можуть не зафіксувати.

Використання цифрових технологій у моніторингу інвестиційних ризиків включає декілька ключових напрямів. Перший із них Big Data та методи інтелектуального аналізу даних. Зростання обсягів, швидкості та різноманітності фінансових даних, що циркулюють у сучасному банківському секторі, зумовило потребу у переході від традиційних підходів до аналізу ризиків до систем, які здатні обробляти складні багатовимірні інформаційні масиви. Технології Big Data та методи інтелектуального аналізу даних (Data Mining, Machine Learning, Predictive Analytics) відкривають для банків принципово нові можливості у сфері ранньої ідентифікації, прогнозування та мінімізації інвестиційних ризиків [15]. З огляду на те, що інвестиційні ризики формуються під впливом великої кількості факторів використання сучасних цифрових інструментів дозволяє банкам підвищити точність оцінок, оперативність управлінських рішень та здатність адаптуватися до динамічних умов фінансових ринків.

Однією з ключових переваг Big Data у контексті управління інвестиційними ризиками є можливість інтегрувати та аналізувати надзвичайно широкі набори даних: від ринкових котирувань і макрофінансових індикаторів до поведінкових моделей клієнтів, новинних потоків, соціальних мереж і глобальних економічних сигналів [44]. На відміну від класичних фінансових моделей, орієнтованих на лінійні залежності, методи машинного навчання здатні

виявляти приховані, нелінійні кореляції, які не фіксуються традиційною статистикою, але мають значний вплив на динаміку цінних паперів, кредитний ризик емітентів або загальну волатильність портфеля. Це надає банкам інструментарій для побудови більш точних прогнозів щодо вартості активів, визначення ймовірності настання екстремальних подій та підготовки до шоків.

Важливим напрямом використання даних є побудова моделей прогнозування ризику падіння вартості інвестиційних активів. Наприклад, у портфельному інвестуванні моделі Random Forest або Gradient Boosting можуть визначати ключові драйвери зміни ризику окремих емітентів на основі багатофакторних даних від фінансової звітності та кредитних рейтингів до макроекономічних індикаторів і поведінкових характеристик ринку. Нейромеревеві підходи (LSTM-мережі, рекурентні моделі) дають змогу прогнозувати часові ряди цін активів з урахуванням сезонності, трендів і структурних зламів, що особливо важливо в умовах високої волатильності [35].

Big Data також значно посилює можливості управління ризиком концентрації, адже дозволяє банкам аналізувати взаємозв'язки між емітентами, оцінювати приховану кореляцію активів, моделювати мультиплікативні ефекти дефолтів і визначати оптимальні межі диверсифікації.

У практиці банків світу (J.P. Morgan, Deutsche Bank, ING, Santander) активно застосовуються індексні моделі ризику, що використовують великі дані для побудови інтегральних індикаторів стресу, ліквідності, волатильності та вартості ризику. Ці індикатори надають змогу на ранніх етапах сигналізувати про системні дисбаланси і своєчасно коригувати політику ризик-менеджменту [44]. Використання Big Data та методів інтелектуального аналізу даних у процесі управління інвестиційними ризиками не лише розширює спектр доступних аналітичних інструментів, а й підвищує адаптивність банків до швидкоплинних змін ринкового середовища. Цифрові технології дозволяють банкам переходити від реактивної моделі управління ризиками до проактивної, побудованої на прогнозуванні, ранньому виявленні загроз і своєчасному прийнятті стратегічних рішень. У результаті зменшується вразливість портфелів, підвищується їхня

стійкість до зовнішніх шоків, а сама інвестиційна діяльність стає більш керованою, прозорою та ефективною.

Наступним елементом цифрової трансформації є розвиток автоматизованих систем раннього попередження. Інтегровані платформи ризик-менеджменту формують єдину екосистему даних, у якій інформація про ринкові, кредитні, валютні та ліквідні ризики синхронізується в реальному часі (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Індикатори системи раннього попередження
інвестиційних ризиків у банках**

Група індикаторів	Конкретні показники	Економічний зміст та ризики, на які вказує
Ринкові індикатори	Різка зміна прибутковості ОВДП; зростання спредів за корпоративними облігаціями; падіння фондових індексів; підвищення ринкової волатильності	Висока волатильність та зростання премії за ризик свідчить про погіршення сприйняття ризику інвесторами та загрозу зниження ринкової вартості активів банківського портфеля.
Макроекономічні індикатори	Прискорення інфляції; девальвація валютного курсу; підвищення облікової ставки НБУ; падіння ВВП	Інформують про загострення макроекономічних дисбалансів, що можуть спричинити падіння дохідності активів, втрату ліквідності або зростання ймовірності дефолтів емітентів.
Фінансові індикатори емітентів	Падіння кредитного рейтингу емітента; погіршення показників боргового навантаження; зниження прибутковості компаній; прострочення купонних виплат	Сигналізують про ризик неплатоспроможності або дефолту емітентів, що підвищує ймовірність втрат за цінними паперами та інвестиційними проектами.
Внутрішньо-банківські індикатори	Зростання частки ризикових або низьколіквідних активів; відхилення від внутрішніх лімітів; зниження показників ліквідності	Відображають внутрішню вразливість банку до зовнішніх шоків та потенційні структурні дисбаланси інвестиційної стратегії.
Поведінкові індикатори ринку	Масові продажі на ринку ОВДП; зростання попиту на "тихі гавані" (золото, USD, короткі ОВДП); інтенсивність транзакцій з високою часткою високочастотних угод	Свідчать про зміну очікувань учасників ринку, підвищення панічних настроїв або формування спекулятивних бульбашок.
Геополітичні та регуляторні індикатори	Введення санкцій; зміни у регуляції банківської діяльності; військово-політичні події; зміна податкової політики	Вказують на ризики, які не залежать від стану фінансового ринку, але мають суттєвий вплив на оцінку вартості активів та довгострокову стабільність банку.

Примітка. Складено автором на основі [14; 35; 41].

На відміну від традиційних підходів, що базуються на минулих даних, сучасні систем раннього попередження (EWS) орієнтовані на прогнозне оцінювання стану активів, що дозволяє банкам виявляти потенційні ризики задовго до їх виникнення. Сутність сучасних EWS полягає у використанні комбінованих інформаційних потоків, що включають не лише фінансові та

ринкові показники, але й позафінансові фактори – поведінкові, макроекономічні, геополітичні. Такі системи формують багатовимірний профіль ризику та дозволяють відстежувати сигнали, які не завжди очевидні в межах стандартних фінансових моделей [41]. Наприклад, різка зміна волатильності на ринку, зростання негативних новинних згадок про емітента чи зміна структури портфеля інвесторів можуть бути проаналізовані автоматизованою системою швидше, ніж людиною-аналітиком.

Особливої уваги автоматизовані системи раннього попередження набули в умовах підвищеної економічної та політичної невизначеності, зокрема під час кризових періодів 2020–2024 рр., коли фінансові ринки характеризувалися значними коливаннями, а якість фінансових активів – нестабільністю. В цих умовах EWS дозволяли банкам проводити регулярний скринінг портфелів, класифікувати активи за рівнем ризику та запобігати накопиченню системних вразливостей [44]. У підсумку розвиток систем раннього попередження сприяє зміцненню інвестиційної стійкості банків, підвищує точність прогнозів, мінімізує затримки у реагуванні на критичні зміни ринку та забезпечує структурну прозорість процесів управління ризиками. Це не лише знижує ймовірність реалізації інвестиційних втрат, але й підвищує рівень довіри інвесторів, регуляторів і контрагентів до банківської системи в цілому.

Банки дедалі активніше застосовують інструменти на основі штучного інтелекту, Monte Carlo Simulation, агентного моделювання та сценарного аналізу. Такі системи дозволяють моделювати поведінку портфеля в умовах різких ринкових шоків, перевіряти стійкість до системних збурень чи макроекономічних дисбалансів. Цифрові технології роблять стрес-тестування більш інтегрованим і динамічним, надаючи змогу проводити аналіз не раз на квартал, а у режимі постійного моніторингу [14].

Застосування цифрових технологій у моніторингу інвестиційних ризиків трансформує традиційну модель ризик-менеджменту, переходячи від статичного аналізу до динамічного прогнозного підходу (табл. 3.3). Вони забезпечують стійкість банків до ринкових, кредитних та інформаційних шоків і створюють

передумови для формування проактивної моделі управління ризиками, що є критично важливим для української банківської системи в умовах невизначеності та постійних макроекономічних змін.

Таблиця 3.3

Цифрові інструменти моніторингу інвестиційних ризиків банківських установ

Інструменти	Технології системи /	Функціональне призначення	Вплив на управління інвестиційними ризиками
Аналітичні платформи Big Data	Hadoop, Spark, Oracle Big Data Appliance	Обробка великих масивів ринкових і внутрішніх даних у режимі реального часу	Підвищують точність оцінки ринкових, кредитних і поведінкових ризиків, дають змогу виявляти аномалії та приховані закономірності
Машинне навчання (ML)	Random Forest, XGBoost, Neural Networks	Прогнозування дефолтів емітентів, зміни ринкових параметрів, моделювання ймовірності збитків	Формують адаптивні моделі ризику, здатні враховувати нелінійні ефекти та нові ринкові шоки
Системи Business Intelligence (BI)	Power BI, Tableau, QlikView	Візуалізація інвестиційних портфелів, аналітика KPI, побудова ризикових дашбордів	Підвищують прозорість рішень, забезпечують оперативний контроль за структурою та ризиковістю активів
Автоматизовані системи раннього попередження (EWS)	Early Warning Systems, KMV Moody's, SAS EWS	Виявлення ранніх ознак деградації портфеля або погіршення ринкових умов	Зменшують стратегічний та кредитний ризики, дозволяють завчасно вживати коригувальні дії
Регуляторно-аналітичні інструменти	RegTech-платформи, автоматизовані системи звітності	Виконання вимог Базель III, IFRS 9, автоматизація stress-testing	Знижують операційний ризик, мінімізують людський фактор у ризик-звітах
Алгоритмічна обробка фінансових новин та NLP	NLP-моделі (BERT, LLM), sentiment analysis	Оцінка інформаційного фону ринку, прогнозування реакції інвесторів	Дозволяє враховувати інформаційні ризики та події шоки
Хмарні обчислення для ризик-менеджменту	AWS Risk Management Suite, Azure Cloud Risk	Швидкі обчислення, масштабування моделей, централізований доступ до даних	Підвищують точність моделей ризику, зменшують витрати та затримки в обробці даних
Інструменти кібермоніторингу інвестиційних операцій	SIEM-системи, Cyber Security Risk Analytics	Контроль кібершоків, які можуть вплинути на інвестиційні операції та дані	Знижують небезпеку порушень доступності, цілісності та точності даних
Автоматизовані моделі моніторингу портфеля	Portfolio Management Systems (PMS), RiskMetrics	Оцінка VaR, CVaR, волатильності, кореляцій, сценарного аналізу	Підвищують якість портфельних рішень і скорочують час реагування на ризикові зміни

Примітка. Складено автором на основі [5; 13; 14; 35; 41; 42; 44].

Таким чином, впровадження цифрових технологій сприяє підвищенню прозорості управлінських рішень. Однак, банкам доцільно посилити аналітичну інфраструктуру, забезпечивши широке впровадження Big Data-технологій, алгоритмів машинного навчання та автоматизованих систем інтеграції даних з

різних джерел. Інтеграція внутрішніх і зовнішніх потоків інформації, серед яких фінансові, макроекономічні, галузеві, поведінкові дозволяє використовувати значно ширшу множину складових для моделювання потенційних ризиків. Це створює можливість попередити банк про можливі негативні сценарії задовго до їхнього прояву.

Необхідним напрямом є автоматизація системи раннього попередження, здатної відстежувати критичні зміни в портфелі в режимі реального часу. На практиці це означає впровадження цифрових індикаторів ризику (KRI), що реагують на зміну дохідності, волатильності ринкових інструментів, рівнів ліквідності або концентрації. Такі системи повинні не просто фіксувати відхилення, а автоматично оцінювати їхній вплив на капітал банку, ліквідність та нормативи ризику. Важливо також створювати моделі, які ідентифікують поведінкові закономірності та вказують на потенційні зовнішні шоки, що робить систему раннього попередження інструментом стратегічного значення.

Банки повинні активніше впроваджувати цифрові моделі диверсифікації та оптимізації портфеля, включно з алгоритмами розподілу активів на основі штучного інтелекту. Такі моделі здатні оперативно перераховувати оптимальну структуру портфеля під впливом нових даних – змін кредитного рейтингу емітентів, коливань ринку капіталу, відхилень у дохідності інструментів чи появи нових ризикових факторів.

Надзвичайно актуальним є розвиток цифрових платформ стрес-тестування, у межах яких моделювання проводиться на великомасштабних наборах даних із врахуванням нелінійності ринкових взаємозв'язків. Такі платформи повинні забезпечувати здатність формувати комплексні сценарії: макроекономічні, ринкові, поведінкові, геополітичні та кліматичні. Важливо, щоб стрес-тести були інтегровані в стратегічне управління ризиками, а результати – слугували основою для коригування портфельної політики, формування буферів капіталу та встановлення лімітів на ризикові інструменти.

Крім того, у межах цифрової трансформації банкам варто впроваджувати автоматизовані системи контролю відповідності (compliance-аналізу), здатні

відстежувати зміни регуляторних вимог у режимі реального часу та попереджати про ризики порушення нормативів пруденційності. Це знижує ризики регуляторних санкцій та сприяє стабільності інвестиційних операцій.

Таким чином, зниження інвестиційних ризиків в умовах цифровізації вимагає від банків не лише модернізації технологічних інструментів, але й зміни ризик-менеджменту. Реалізація перелічених напрямів дозволить банкам підвищити точність прогнозування ризиків, покращити стабільність портфеля, забезпечити відповідність регуляторним вимогам і сформувати більш стійку до криз інвестиційну політику.

ВИСНОВКИ

Дослідження властивостей виникнення інвестиційних ризиків, системи управління ними дозволило сформувавши висновки теоретичного та практичного характеру.

За результатами дослідження визначено, що економічна сутність інвестиційного ризику проявляється в імовірності часткової або повної втрати економічної вигоди внаслідок коливань вартості фінансових інструментів, змін стратегічних умов їх реалізації або впливу макроекономічних шоків. Водночас інвестиційні ризики відрізняються від інших видів банківських ризиків тривалістю часових лагів, інтегрованістю в загальну структуру активів і високою чутливістю до зовнішніх змін. Класифікація інвестиційних ризиків виступає ключовим елементом аналізу, оскільки дозволяє структурувати ризиковий простір банку, виокремити найбільш значущі групи ризиків та визначити взаємозв'язки між ними. Виділення ринкових, кредитно-інвестиційних, стратегічних, поведінкових, інституційних та системних ризиків створює передумови для формування цілісної парадигми управління, у межах якої ризик розглядається не як випадкове відхилення, а як закономірна складова інвестиційної діяльності. Дослідження факторів впливу дав змогу встановити структурні взаємозв'язки між макроекономічними шоками (інфляція, коливання валютного курсу, зміни облікової ставки), станом економічної активності, регуляторними змінами, стратегіями банків та поведінковими аспектами ухвалення інвестиційних рішень.

Встановлено, що методи оцінювання, що охоплюють статистичні, економетричні, сценарні, експертні й аналітичні підходи, дозволяють кількісно та якісно визначити рівень ризику, спрогнозувати можливі відхилення та окреслити межі прийнятності ризикових рішень. У практичній площині ці методи є інструментами системи ризик-менеджменту, забезпечуючи своєчасне виявлення потенційних загроз, діагностику стійкості інвестиційного портфеля та оцінювання можливих наслідків управлінських стратегій. Разом методи оцінювання та система управління інвестиційними ризиками утворюють єдиний

механізм, спрямований на підтримання фінансової стійкості банку. Оцінювання забезпечує аналітичну базу, тоді як управлінські механізми (диверсифікація, хеджування, лімітування, перегляд політик інвестування) трансформують результати аналізу в практичні дії. Взаємодія цих двох складових формує систему управління, у якому ризик не лише виявляється, але й активно нейтралізується або обмежується.

Аналіз динаміки інвестиційної діяльності банків України у 2020–2024 рр. дає підстави стверджувати, що цей період характеризується одночасним поєднанням двох взаємопротилежних тенденцій: зростання масштабів активів банківської системи та підвищення рівня інвестиційної обережності. Результати аналізу засвідчують, що інвестиційна діяльність українських банків у досліджуваний період здійснювалася під впливом зовнішніх шоків і регуляторних змін, але залишалася функціонально орієнтованою на забезпечення стабільності, ліквідності та виконання базових пруденційних вимог. Інвестиційна стратегія банків демонструє високий рівень адаптивності до кризових умов, проте водночас зазнає обмежень щодо диверсифікації та участі у фінансуванні реального сектору економіки.

Оцінювання систем управління інвестиційними ризиками у банках України дало змогу сформуванню уявлення про рівень розвитку ризик-менеджменту в секторі та виявити особливості підходів до забезпечення фінансової стійкості в умовах підвищених макроекономічних процесів. Проведений аналіз дозволив сформуванню інтегрального індексу ефективності управління інвестиційними ризиками, заснований на п'яти критеріальних групах: стратегічна інтегрованість, методологічне забезпечення, організаційна незалежність, технологічна інфраструктура та відповідність регуляторним вимогам. Застосування інтегрального підходу дало змогу порівняти як якісні, так і кількісні характеристики систем ризик-менеджменту. Отримані результати показують, що найбільшу узгодженість із найкращими європейськими практиками демонструє Райффайзен Банк, тоді як інші установи мають окремі сильні сторони, але потребують подальшого розвитку, особливо у сфері

цифрової аналітики, прогнозової моделі ризику та структурного стрес-тестування.

Систематизація й аналіз методів мінімізації інвестиційних ризиків демонструє, що банки України формують багатокомпонентну архітектуру управління ризиками, яка поєднує різноманітні інструменти. Кожен метод (диверсифікація, лімітування, хеджування, формування резервів, стрес-тестування та цифровий моніторинг ризиків) охоплює окрему природу ризиків і виконує власну функцію в процесі зниження втрат, забезпечуючи тим самим багаторівневий захист інвестиційного портфеля. Узгоджене використання цих методів формує основу для підвищення стійкості банківської системи та збереження вартості активів у середовищі підвищеної невизначеності. Визначено, що комплексне використання методів мінімізації ризиків дає банкам суттєві переваги. Передусім, це підвищення стабільності інвестиційного портфеля, зменшення ймовірності втрат і забезпечення виконання регуляторних вимог. Окрім цього, зниження ризиковості прямо впливає на капіталізацію та можливість банку здійснювати інвестиції в реальну економіку, що підсилює його конкурентні позиції. Водночас аналіз показує, що вітчизняні банки мають резерви для подальшого удосконалення практик мінімізації ризиків. Зокрема, актуальними залишаються підвищення якості даних, удосконалення моделей прогнозування, повніша інтеграція stress-testing у стратегічне планування та розширення систем цифрового моніторингу ризиків.

Обґрунтовано, що якість та ефективність процесів моніторингу інвестиційних ризиків у банківському секторі необхідно здійснювати з використанням цифрових технологій. Їхня роль уже не обмежується механічною обробкою даних чи автоматизацією стандартних процедур. Натомість цифрові рішення трансформують саму логіку ризик-менеджменту, забезпечуючи банкам здатність працювати з великими масивами інформації, відстежувати зміни ринкових умов у режимі реального часу та формувати більш точні прогнози й аналітичні висновки.

У перспективі банки можуть розширювати використання цифрових технологій шляхом запровадження прогнозової аналітики на базі штучного

інтелекту; поглиблення інтеграції Big Data у процеси моніторингу; розбудови систем раннього попередження з використанням поведінкових індикаторів; автоматизації контролю за ринковими, кредитними та операційними компонентами інвестиційних ризиків; створення динамічних цифрових дашбордів для топ-менеджменту. Цифрові технології стають не тільки інструментом моніторингу, а й одним з ключових стратегічних активів, що визначає здатність банків своєчасно реагувати на зміни інвестиційного середовища, мінімізувати ризики та забезпечувати стійке фінансове функціонування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атамас О. Інвестиційна діяльність в Україні: реалії сьогодення. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 54. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-42>.
2. Банківська система : підручник. М. Крупка, Є. Андрушак, Н. Пайтра та ін.; за ред. д-ра екон. наук, проф. М. Крупки. 2-ге вид., переробл. і доповн. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 524 с.
3. Вядрова Н. Формування системи ризик-менеджменту банку в умовах економіки воєнного стану: концептуальні засади. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 2 (34). С. 215–226. URL: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-2\(34\)-215-226](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-2(34)-215-226).
4. Гаврилко Т. О., Петрова А. М. Інноваційні тренди у фінансовій сфері: пріоритети та ризики. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 72. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-11>.
5. Демчишак Н., Лоїк Р., Лоїк А. Розвиток цифрових технологій у банківській системі України: інновації в кредитуванні, ризики та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 61. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-2>.
6. Добровольська Е., Покотильська Н. Особливості системи управління ризиками. *Економічний простір*. 2022. № 179. URL: <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1078/1039>.
7. Долінський Л. Б. Фінансовий ризик-менеджмент : навч.-метод. посібник. Київ : Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2022. 132 с.
8. Золковер А. О., Обертинський Б. В. Інвестиційний потенціал банків як запорука фінансової стабільності банківської системи України в умовах післявоєнного відновлення. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2023. № 3 (14). URL: <https://doi.org/10.30857/2786-5398.2023.3.3>.
9. Інтегрована система управління ризиками банку: монографія. Н.П. Шульга, В.І. Міщенко, Л.Л. Анісімова та ін.; за заг. ред. Н.П. Шульги. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 440 с.

10. Коваленко В. Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти: монографія. Одеса: ОНЕУ. 2017. 304 с.
11. Коваленко В. В. Інвестиційна діяльність банків на фондовому ринку: теоретичні та методичні виміри оцінювання. *Modern Economics*. 2025. № 51. С. 114–121. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V51\(2025\)-14](https://doi.org/10.31521/modecon.V51(2025)-14).
12. Лачкова В. Фінансовий менеджмент в банку: навч. посібник. В.М. Лачкова, Л.І. Лачкова, І.Л. Шевчук. Харків: Видавець Іванченко І.С., 2017. 180 с.
13. Луців Б. Л., Чайковський Я. І. Виклики та тренди розвитку FinTech на банківському, страховому та фондовому ринках. *Інноваційна економіка*. 2024. № 3 (99). URL: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2024.3.24>.
14. Майбутнє цифрового банкінгу у 2025 році: тенденції та інновації. URL: <https://uaspectr.com/2025/07/30/majbutnye-tsyfrovogo-banking-u-2025-rotsi-tendentsiyi-ta-innovatsiyi/>
15. Марценюк О. В., Петрусевич В. О. Проблеми та перспективи інвестиційної діяльності банків України. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 66. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-54>.
16. Наглядова статистика Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>.
17. Огляд фінансових ринків України та системи корпоративного управління для сталого відновлення. URL: <https://mof.gov.ua/>
18. Основні показники діяльності банків України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1>.
19. Офіційний сайт АТ «Державний ощадний банк України». URL: <https://www.oschadbank.ua>.
20. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>.
21. Попов О. Г. Ідентифікація загроз та ризиків фінансовій безпеці комерційних банків в умовах розвитку безготівкових розрахунків. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. № 3 (113). URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2025-3\(113\)-119-130](https://doi.org/10.26642/ema-2025-3(113)-119-130).
22. Про затвердження Інструкції з оцінювання на відповідність

міжнародним стандартам оверсайту суб'єктів, які виконують функції центрального депозитарію цінних паперів, центрального контрагента, торгового репозиторію та системи розрахунків у цінних паперах в Україні : постанова Національного банку України від 05.04.2024 № 38. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0038500-24#Text>.

23. Про затвердження Положення про порядок здійснення оверсайту платіжної інфраструктури в Україні : постанова Національного банку України від 24.08.2022 № 187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0187500-22#Text>

24. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах : постанова Правління Національного банку України від 11.06.2018 № 64 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>.

25. Ромашко О. М., Крихівська Н. О., Шешурак А. І. Оцінювання масштабів операцій комерційних банків України з цінними паперами. *Бізнес Інформ*. 2025. № 1. С. 249–256. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-1-249-256>.

26. Руденко Н. О. Структура інвестиційних портфелів банків України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 12. С. 115–123. URL: <https://www.nauka.com.ua/index.php/investplan/article/download/3957/3992/9261>.

27. Сайт АТ «Райффайзен Банк». URL: <https://raiffeisen.ua/>

28. Сайт АТ «Укргазбанк». URL: <https://www.ukrgasbank.com/>

29. Сайт АТ КБ «ПриватБанк». URL: <https://privatbank.ua>.

30. Сідельник О., Сарахман О. Основні засади ризик-менеджменту в банку. *Фінансовий простір*. 2025. № 1–2 (55). С. 127–137. URL: [https://doi.org/10.30970/fp.1-2\(55\).2025.127136137](https://doi.org/10.30970/fp.1-2(55).2025.127136137).

31. Сторонянська І. З., Беновська Л. Я. Кредитно-інвестиційні чинники економічного зростання регіонів України в умовах фінансово-економічної турбулентності. *Фінанси України*. 2021. № 8. С. 81-99.

32. Сукач О. Мінімізація ризиків як інструмент забезпечення безпеки банку. *Modern Economics*. 2020. № 22. С. 90-94. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/risk-minimization-as-a-tool/>

33. Сухарева К.В., Бікулов Д.Т., Маркова С.В., Головань О.О., Олійник О.М., Маказан Є.В. Управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності: навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти магістра спеціальності «Менеджмент» освітньо-професійної програми «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності». Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2025. 124 с.

34. Татарин Н. Б., Юрченко І. М. Вплив пандемії COVID-19 на ринок ОВДП в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку. *Проблеми економіки*. 2021. №2 (48). С. 210–216. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2021-2_0-pages-210_216.pdf.

35. Ткаченко Ю. В., Зверук Л. А. Удосконалення системи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю банківських установ в умовах цифровізації економіки, трансформаційних та євроінтеграційних процесів. *Бізнес Інформ*. 2025. № 9. С. 332–341. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2025-9_0-pages-332_341.pdf.

36. Третяк Д. Д., Душейко П. А. Теоретичні аспекти ризик-менеджменту банку. *Економіка та держава*. 2022. № 1. С. 100–107. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.1.100>.

37. Управління банківськими ризиками: підручник. Л. О. Примостка, І. В. Краснова, В. В. Лавренюк та ін. Київ: КНЕУ, 2018. 535 с.

38. Управління фінансовими ризиками: навч. посібн. Лактіонова О. А. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 256 с.

39. Фролов Д. С. Діяльність банківських установ на фондовому ринку України. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 12 (282). С. 113–121. URL: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-282-113-121>.

40. Черкасова С. В. Регулювання діяльності банків на вітчизняному ринку цінних паперів. *Економіка та суспільство*. 2023. № 52. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-93>.

41. Шелудько С. А. Цифровізація банківської діяльності в Україні як виклик і рушій у забезпеченні фінансової безпеки. *Проблеми сучасних*

трансформацій. Серія: економіка та управління. 2025. Вип. 18. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2025-18-08-07>.

42. Яріш М. Макроекономічні ризики інвестиційної діяльності банківського сектору України в умовах воєнного стану та антикризова стратегія грошово-кредитної політики. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2024. Вип. 1–2. С. 105–114. URL: <https://doi.org/10.35774/ibo2024.01-02.105>.

43. Trusova N. V., Melnyk L. V., Shilo Z. S., Prystemskyi O. S. Credit-investment activity of banks of the Ukraine: financial globalization, risks, stabilization. *Universal Journal of Accounting and Finance*. 2021. Vol. 9, №. 3. P. 450–468. URL: <https://www.hrpub.org/download/20210630/UJAF20-12291827.pdf>.

44. Digital Banking Maturity 2024. Deloitte. URL: <https://www.deloitte.com/ce/en/industries/financialservices/research/digital-banking-maturity-2024.html>.

45. Gonçalves de Lima L. Maximizing returns in banking investments: strategies for success in a dynamic economic landscape. *International Seven Multidisciplinary Journal, São José dos Pinhais*. 2024. Vol. 3, № 5. URL: <https://doi.org/10.56238/isevmjv3n5-006>.

46. Zhurakhovska L. Investment strategy of the banking sector in the context of financial market instability. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2023. Vol. 5 (52). URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.52.2023.4152>.